

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

**LIETUVOS
AUKŠČIAUSIOJO TEISMO**

PRAKTIKOS APŽVALGA

2023 m. gegužė

PARENGTA

**LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO
TEISĖS TYRIMŲ GRUPĖS**

Pastaba. Šioje apžvalgoje pateikiamos neoficialios Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – ir LAT) procesinių sprendimų santraukos. Šis dokumentas yra skirtas tik informavimo tikslais. Oficialius ir nesutrumpintus sprendimų tekstus galite rasti LAT interneto svetainėje www.lat.lt.

TURINYS

I. ADMINISTRACINIŲ NUSIŽENGIMŲ BYLOS	4
ANK 110 straipsnio 1 dalies taikymas	4
<i>Dėl drenažo tinklo nutiesimo kaip svetimos žemės užėmimo</i>	4
ANK 666 straipsnio taikymas	4
<i>Dėl turėtų išlaidų advokato darbui apmokėti atlyginimo asmeniui, kuriam administracinio nusižengimo teisena nutraukta nustacius, kad padaryta veika neturi administracinio nusižengimo požymių</i>	4
II. BAUDŽIAMOSIOS BYLOS	6
1. Lietuvos Respublikos baudžiamojo įstatymo taikymas	6
BK 2 straipsnio 6 dalies taikymas	6
<i>Dėl dvigubo baudimo draudimo principo pažeidimo</i>	6
BK 151¹ straipsnio 1 ir 6 dalių taikymas	8
<i>Dėl nukentėjusiosios amžiaus vertinimo</i>	8
<i>Dėl didelio dvasinės ir fizinės brandos skirtumo vertinimo</i>	8
BK 182 straipsnio 2 dalies taikymas	9
<i>Dėl sukčiavimo dalyko ir apgaulės požymių</i>	9
BK 184 straipsnio 1 dalies taikymas	10
<i>Dėl baudžiamosios ir civilinės atsakomybės atribojimo</i>	10
BK 184 straipsnio 1 dalies taikymas	11
<i>Dėl turto perleidimo tretiesiems asmenims</i>	11
BK 208 straipsnio 2 dalies taikymas	12
<i>Dėl baudžiamosios ir civilinės atsakomybės atribojimo skolininko nesąžiningumo atveju</i>	12
BK 214 straipsnio 1 dalies, 215 straipsnio 1 dalies, 182 straipsnio 1 dalies taikymas	13
<i>Dėl tiesioginės tyčios ir apgaulės</i>	13
BK 219 straipsnio 2 dalies taikymas	14
<i>Dėl kaltės ir mokumo</i>	14
BK 284 straipsnio taikymas	15
<i>Dėl baudžiamosios atsakomybės už viešosios tvarkos pažeidimą</i>	15
2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymo laikymasis	16
BPK 106 straipsnio 3 dalies nuostatų laikymasis	16
<i>Dėl BPK 106 straipsnio 3 dalyje vartojamos sąvokos „išteisinamas“</i>	16
<i>Dėl išlaidų advokato darbui apmokėti atlyginimo, kai asmeniui baudžiamoji byla nutraukta nustacius, kad jis veikė būtinosios ginties situacijoje</i>	17
BK 108 straipsnio 1 dalies nuostatų taikymas	17
<i>Dėl konfiskuotino turto vertės išieškojimo</i>	17
III. CIVILINĖS BYLOS	19
Darbo teisė	19
<i>Dėl darbuotojo atsakomybės už žalą, darbdavio patirtą po darbo sutarties nutraukimo dėl darbuotojo kaltės pasamdžius brangesnę darbo jėgą</i>	19
Sutarčių teisė	20
<i>Dėl buhalterinės apskaitos dokumentų pagrindu sudarytos duomenų bazės perdavimo paslaugos gavėjui pagrindo ir tvarkos šalims nutraukus buhalterinių paslaugų teikimo sutartį</i>	20
Civilinė atsakomybė	22
<i>Dėl valstybės atsakomybės už ikiteisminio tyrimo ir prokuratūros pareigūnų neteisėtus veiksmus, taikant procesinės prievartos priemonę – įtariamąjį atidavimą į ekspertizės įstaigą stacionarinei teismo psichiatrijos ekspertizei atlikti, neturtinės žalos atlyginimo</i>	22

I. ADMINISTRACINIŲ NUSIŽENGIMŲ BYLOS

ANK 110 straipsnio 1 dalies taikymas

Dėl drenažo tinklo nutiesimo kaip svetimos žemės užėmimo

Apžvelgiamoje administracinio nusižengimo byloje pareiškėjas ginčijo teismų atsisakymą patraukti asmenį administracinę atsakomybę pagal ANK 110 straipsnio 1 dalį už savavališką svetimos žemės užėmimą.

Teisėjų kolegija išaiškino, kad ANK 110 straipsnyje įtvirtintas savavališkas žemės užėmimas gali pasireikšti tokiais veiksmais kaip tvoros, statinių pastatymas svetimame žemės sklype, svetimo žemės lauko išarimas, užsėjimas, apsodinimas augalais, svetimo kelio užpylimas žemėmis, atribojimas akmenimis, užtvaramis ir pan. Šie veiksmai iš esmės yra labiau susiję su išoriniu poveikiu svetimai žemei, jos riboms, įvairių antžeminių kliūčių įrengimu, taip atimant ar apribojant galimybę žemės savininkui naudotis savo turtu ir kitaip pažeidžiant jo teises. Tuo tarpu aptariamoje byloje nustatyta, kad asmuo drenažo tinklą per pareiškėjui priklausantį žemės sklypą ir valstybinę žemę be pareiškėjo ir valstybinės žemės patikėtinio sutikimo nutiesė apie 80 cm gylyje po žeme. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo vertinimu, nagrinėjamu atveju pripažinus tokio požeminio drenažo tinklo nutiesimą savavališku žemės užėmimu, būtų nepagrįstai išplečiamas ANK 110 straipsnio turinys ir iškraipoma šios normos esmė. Taigi teisėjų kolegija nusprendė, kad pagal byloje nustatytas aplinkybes asmens veika būtų nagrinėjusių teismų buvo pagrįstai įvertinta kaip neatitinkanti ANK 110 straipsnio 1 dalyje įtvirtinto administracinio nusižengimo sudėties objektyviųjų požymių.

Kartu Lietuvos Aukščiausiasis Teismas atkreipė dėmesį į tai, kad administracinės atsakomybės taikymas už bet kurį administracinį nusižengimą turi būti pagrįstas ne tik objektyviųjų nusižengimo sudėties požymių, bet ir kaltės nustatymu. Kvalifikuojant veiką pagal ANK 110 straipsnį turi būti įrodyta, kad asmuo tyčia, sąmoningai ir savavališkai užėmė ir naudoja valstybinį ar privatų žemės sklypą, suprasdamas, kad ne jis, o kitas asmuo yra žemės sklypo savininkas. Šiuo atveju asmuo, nutiesdamas po žeme drenažo tinklą per valstybinę žemę (kelį) ir pareiškėjui priklausantį žemės sklypą, siekė nususinti greta esantį savo žemės sklypą, t. y. nuvesti perteklinį vandenį į kitoje kelio pusėje už pareiškėjo žemės sklypo esantį drenažo surinkimo įrenginį. Teisėjų kolegija pritarė žemesniųjų instancijų teismų išvadai, kad tokiuose asmens veiksmuose nebuvo būtinojo subjektyviojo ANK 110 straipsnio 1 dalyje nurodyto administracinio nusižengimo požymio – tyčios, nes jis neturėjo tikslo svetimos žemės priskirti sau ar trukdyti pareiškėjui naudotis savo žemės sklypu.

Atsižvelgdamas į tai, kad asmuo įvykdė institucijos privalomąjį nurodymą išardyti valstybinėje žemėje nutiestą drenažinį tinklą ir sutvarkyti statyb vietę, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, jog pareiškėjas dėl jam priklausančio žemės sklypo paviršinio sluoksnio suardymo dėl savavališkos drenažo tinklo statybos savo teises gali ginti civilinio proceso tvarka, pareikšdamas ieškinį dėl žalos atlyginimo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. gegužės 16 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-28-697/2023

ANK 666 straipsnio taikymas

Dėl turėtų išlaidų advokato darbui apmokėti atlyginimo asmeniui, kuriam administracinio nusižengimo teiseną nutraukta nustačius, kad padaryta veika neturi administracinio nusižengimo požymių

Šioje administracinio nusižengimo byloje policijos nutarimu pagal pareiškėjos pareiškimą pradėta administracinio nusižengimo bylos teiseną asmeniui buvo nutraukta, kadangi nebuvo nustatyta, kad padaryta veika turi administracinio nusižengimo požymių (ANK 591 straipsnio 1 punktą). Apylinkės ir apygardos teismai pareiškėjos skundo netenkino, be to, apygardos teismas, vadovaudamasis ANK 666 straipsniu ir BPK 106 straipsnio 2 dalimi, iš pareiškėjos asmeniui, kuriam

administracinio nusižengimo teiseną nutraukta, priteisė 500 Eur jo turėtų išlaidų advokato darbui apmokėti atlyginimą. Prašymu atnaujinti administracinio nusižengimo bylą pareiškėja prašė panaikinti apygardos teismo nutarties dalį dėl išlaidų advokato darbui apmokėti atlyginimo priteisimo. Pareiškėja teigė, kad aptariamam atveju nebuvo pagrindo asmeniui, kuriam administracinio nusižengimo teiseną nutraukta, priteisti išlaidų atlyginimą, nepriklausomai nuo to, iš ko šių išlaidų atlyginimas būtų priteisiamas (iš valstybės, pareiškėjo, nukentėjusiojo ar kitų subjektų).

Aptariamoje administracinio nusižengimo byloje kilo klausimas, ar pagal ANK 666 straipsnio ir atitinkamas BPK VIII skyriaus, reglamentuojančio proceso išlaidas ir jų atlyginimą, nuostatas bylų nagrinėjimo teisme išlaidų advokatui atlyginimas apskritai gali būti priteisiamas asmeniui, kuriam nebuvo surašytas administracinio nusižengimo protokolai bylose, kuriuose toks protokolai rašomas, ir nebuvo skirta nuobauda, teiseną nutraukta atlikus tyrimą ne teismo tvarka (ANK 619 straipsnis), tačiau teismo išlaidos patirtos pagal pareiškėjo (nukentėjusiojo) skundą dėl teisenos nutraukimo nagrinėjant bylą teisme.

ANK 666 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad kai asmeniui administracinio nusižengimo teiseną nutraukta pagal ANK 591 straipsnio 1 punktą, šio asmens išlaidos advokato ar advokato padėjėjo, kuris dalyvavo byloje kaip asmens įgaliotas atstovas, paslaugoms apmokėti atlyginamos iš valstybės, savivaldybės arba iš valstybės ar savivaldybės biudžetų neišlaikomo subjekto lėšų *mutatis mutandis (su būtinais (atitinkamais) pakeitimais)* taikant BPK nuostatas. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išaiškino, kad pirmiau nurodytoje normoje vartojamas žodžių junginys „kai asmeniui nusižengimo teiseną nutraukta“ leidžia teigti, kad kalbama apie asmenį, kuriam administracinio nusižengimo teiseną nutraukta įgaliotos atlikti tyrimą institucijos (pareigūno) arba teismo. Be to, pagal ANK nuostatas matyti, kad asmuo, kuriam administracinio nusižengimo teiseną, atlikus tyrimą ne teismo tvarka, nutraukta nenustačius, kad padaryta veika, turinti administracinio nusižengimo požymių, ir dėl to nesurašius administracinio nusižengimo protokolo, išnagrinėjus pareiškėjo (nukentėjusiojo) skundą dėl teisenos nutraukimo, apylinkės teismo arba apeliacinės instancijos teismo gali būti pripažintas kaltu dėl administracinio nusižengimo padarymo ir tokiam asmeniui teismo nutarimu gali būti paskirta nuobauda (ANK 621, 644 straipsniai). Dėl to procesas pagal tokį pareiškėjo (nukentėjusiojo) skundą teisme pagal savo pobūdį prilygsta bylos, kurioje pareikštas kaltinimas administracinio nusižengimo padarymu, nagrinėjimui. Jeigu teismas tokiaime procese skundą atmeta, tai prilygsta asmens išteisinimui baudžiamajame procese. Išplėstinės septynių teisėjų kolegijos nuomone, sistemiškai vertinant aptartą ANK įtvirtintą reguliavimą yra pagrindas manyti, kad tokia atveju šiame procese turi būti sprendžiama dėl asmens, kuriam administracinio nusižengimo teiseną nutraukta, patirtų išlaidų advokatui atlyginimo, vadovaujantis ANK 666 straipsnio 2 dalimi, atitinkamai taikant BPK 106 straipsnio 3 dalies nuostatas.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymėjo, kad BPK 106 straipsnis, reglamentuojantis advokato darbo apmokėjimą, baudžiamajame procese nenustato galimybės priteisti išlaidų advokatui atlyginimą iš nukentėjusiojo. Tai sudaro pagrindą manyti, kad apygardos teismas, priteisdamas šioje administracinio nusižengimo byloje išlaidų atlyginimą iš pareiškėjos, netinkamai taikė BPK 106 straipsnio 2 dalį, nustatančią išlaidų advokatui atlyginimo priteisimą iš nuteistojo, pagal analogiją. Kartu išplėstinė septynių teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad pagal šiuo metu galiojantį ANK 666 straipsnį asmeniui, kuriam administracinio nusižengimo teiseną nutraukta, bylų nagrinėjimo teisme išlaidų advokatui (advokato padėjėjui) atlyginimas negali būti priteisiamas iš pareiškėjo ar nukentėjusiojo, išskyrus atvejus, kai šie pripažintini iš valstybės ar savivaldybės biudžetų neišlaikomais subjektais šios normos prasme. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nuomone, išlaidų advokatui atlyginimą iš pareiškėjo teisinga būtų priteisti tais atvejais, kai pareiškėjo skundas atmetamas dėl nepagrįstumo, tačiau ANK 666 straipsnis tokios galimybės nenustato.

Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, išplėstinė septynių teisėjų kolegija nutarė kreiptis į Lietuvos Respublikos Konstitucinį Teismą su prašymu spręsti, ar ANK 666 straipsnis tiek, kiek nenustato galimybės teismui, atsižvelgiant į bylos aplinkybes, priteisti asmeniui, kuriam administracinio nusižengimo teiseną nutraukta nustačius, kad padaryta veika neturi administracinio nusižengimo požymių, visų ar dalies būtinų ir pagrįstų išlaidų advokatui (advokato padėjėjui) atlyginimą iš inicijavusio administracinio nusižengimo bylos teiseną pareiškėjo (nukentėjusiojo), neprieštarauja

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintiems teisinės valstybės ir teisingumo principams. Kartu šioje byloje buvo pareikšta išplėstinės septynių teisėjų kolegijos teisėjo atskiroji nuomonė, kad į Konstitucinį Teismą būtina kreiptis tik su prašymu ištirti, ar ANK 666 straipsnis neprieštarauja Konstitucijai tiek, kiek šis straipsnis nenustato galimybės teismui, atsižvelgiant į bylos aplinkybes, priteisti asmeniui, kuriam administracinio nusižengimo teiseną nutraukta nustačius, kad padaryta veika neturi administracinio nusižengimo požymių, visų ar dalies būtinų ir pagrįstų išlaidų advokatui (advokato padėjėjui) atlyginimą iš inicijavusio administracinio nusižengimo bylos teiseną pareiškėjo (nukentėjusiojo), kuris piktnaudžiavo procesinėmis teisėmis. Teisėjo nuomone, administracinio nusižengimo bylos nutraukimo ir pareiškėjo (nukentėjusiojo) skundo atmetimo atvejais sprendžiant dėl traukto administracinės atsakomybės asmens bylinėjimosi išlaidų ir išlaidų advokatui atlyginimo neturėtų būti vadovaujama nuostata, kad pareiškėjas (nukentėjusysis), kuris sąžiningai naudojosi procesinėmis teisėmis, privalo šias išlaidas atlyginti asmeniui, kuriam byla nutraukta. Tokiais atvejais minėtų išlaidų atlyginimas priteistinas iš valstybės ar kito ANK 666 straipsnio 2 dalyje nurodyto subjekto. Priešingu atveju asmenys būtų atgrasomi ginti viešąjį interesą (kartu ir savo interesą) naudodamiesi ANK įtvirtintomis procesinėmis teisėmis.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. gegužės 4 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-7-8-976/2023

II. BAUDŽIAMOSIOS BYLOS

1. Lietuvos Respublikos baudžiamojo įstatymo taikymas

BK 2 straipsnio 6 dalies taikymas

Dėl dvigubo baudimo draudimo principo pažeidimo

Prokuroras kasaciniu skundu nesutiko su apeliacinės instancijos teismo išvada, kad pirmosios instancijos teismas, pripažindamas nuteistą kaltą pagal BK 182 straipsnio 2 dalį, pažeidė dvigubo baudimo draudimo (lot. *non bis in idem*) principą. Kasatoriaus teigimu, nuteistoji administracinė atsakomybė buvo patraukta ne už tą pačią veiką, už kurią ji buvo nuteista pirmosios instancijos teismo nuosprendžiu; kita vertus, pagal Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau – ESTT) praktiką administracinė ir baudžiamoji atsakomybė už tą pačią veiką gali būti taikomos kartu, jei tuo siekiama apginti kitą interesą ir kumulatyvaus persekiojimo našta nėra pernelyg didelė.

Kasacinis teismas nustatė, kad už dalį pažeidimų, padarytų 2015 m. gegužės–gruodžio mėn., nuteistoji buvo nubausta pagal veikos padarymo metu galiojusio ATPK 172¹ straipsnio 1 dalį. Teisėjų kolegija padarė išvadą, kad šioje byloje aktualus nuteistosios padarytas administracinis teisės pažeidimas kvalifikuotinas kaip „baudžiamasis“. Kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad EŽTT Didžioji kolegija 2016 m. lapkričio 15 d. sprendime byloje *A ir B prieš Norvegiją*, atsižvelgdama, be kita ko, ir į Europos valstybėse paplitusią praktiką, pripažino, kad valstybės turi teisę, laikydamosi teisėtumo reikalavimų, pasirinkti, kokiomis viena kitą papildančiomis teisinėmis priemonėmis atsakyti į visuomenei žalingą elgesį (kaip antai mokesčių nemokėjimą, vengimą juos mokėti). Tokios priemonės gali būti taikomos ir vykdant skirtingus, tačiau nuoseklią visumą sudarančius procesus, siekiant tą visuomenei žalingą elgesį paveikti skirtingais aspektais, su sąlyga, kad tokių asmeniui taikomų priemonių visuma jam netaps per didelė našta. Tačiau pagal Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – Konvencija) Protokolo Nr. 7 4 straipsnį tokie du procesai gali būti vykdomi tik laikantis tam tikrų sąlygų. Teisėjų kolegija nurodė, jog tam, kad nebūtų šioje nuostatoje draudžiamo proceso ar nubaudo pakartojimo, turi būti įtikinamai įrodyta, kad tie du procesai dėl konkrečios veikos yra pakankamai susiję tiek iš esmės, tiek laiko požiūriu. Tai reiškia, kad tikslai ir naudojamos priemonės jiems pasiekti iš esmės turi vieni kitus papildyti ir būti susiję laiko požiūriu, taip pat kad galimos tokių priemonių taikymo pasekmės turi būti proporcingos ir numatomos asmenims, kuriems jos atsiranda. Nustatant, ar buvo pakankamai glaudus ryšys tarp procesų iš esmės, atsižvelgiama į šiuos veiksnius: 1) ar skirtingais procesais siekiama vienas kitą

papildančių tikslų ir dėl to tiriami skirtingi socialiai netinkamo elgesio aspektai; 2) ar procesų dvilypumas buvo numatoma atitinkamo elgesio pasekmė tiek teisine, tiek praktine prasme; 3) ar procesai buvo vykdomi taip, kad būtų kiek įmanoma išvengta bet kokio įrodymų rinkimo ir vertinimo dubliavimo, įvairioms kompetentingoms institucijoms tinkamai bendradarbiaujant, kad faktų nustatymas viename procese būtų panaudojamas ir kitame; 4) ar į sankciją, kuri buvo paskirta procese, kuris buvo galutinai pabaigtas pirmas, buvo atsižvelgta antrajame procese tam, kad būtų užkertamas kelias kilti pernelyg didelei naštai atitinkamam asmeniui; mažiausia rizika, kad taip atsitiks, yra tais atvejais, kai yra sukurtas kompensavimo mechanizmas, skirtas užtikrinti, jog paskirtų sankcijų visuma yra proporcinga. Be to, sujungti procesai labiau atitiks papildymo ir nuoseklumo kriterijus, jeigu atitinkamos sankcijos nėra formaliai klasifikuojamos kaip „baudžiamosios“, yra būdingos tik nagrinėjamam elgesiui ir tokiu būdu skiriasi nuo „baudžiamosios teisės esmės“. Taip pat turi būti įvykdytas ir sąryšio laiko požiūriu reikalavimas. Tai nereiškia, kad du procesai nuo pradžios iki pabaigos turi vykti tuo pačiu metu, tačiau jų tarpusavio ryšys laiko atžvilgiu turi būti pakankamai stiprus, kad asmuo būtų apsaugotas nuo netikrumo ir delsimo bei užsitęsusio proceso.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad ši pozicija plėtojama ir naujausioje ESTT praktikoje, kurioje nurodoma, jog Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos (toliau – Chartija) 50 straipsnyje įtvirtinto *non bis in idem* principo apribojimą galima pateisinti remiantis Chartijos 52 straipsnio 1 dalimi, pagal kurią toks apribojimas turi būti nustatytas įstatymo ir nekeisti apribojamos teisės esmės; remiantis proporcingumo principu, apribojimas galimas tik kai yra būtinas ir tikrai atitinka Sąjungos pripažintus bendruosius interesus arba reikalingas kitų teisėms ir laisvėms apsaugoti. ESTT yra išaiškinęs, kad Chartijos 50 straipsniu nedraudžiama taikyti nacionalinės teisės aktų, pagal kuriuos gali būti pradėtas asmens, laiku nesumokėjusio PVM, baudžiamasis persekiojimas, nors tam asmeniui už tą pačią veiką jau skirta galutinė baudžiamojo pobūdžio administracinė sankcija, jeigu šiais teisės aktais: 1) siekiama bendrojo intereso tikslo, kuris gali pateisinti tokį kumuliatyvų persekiojimo ir sankcijų taikymą, t. y. kovoti su nusikaltimais PVM srityje, tačiau tie persekiojimai ir sankcijos turi turėti papildomų tikslų; 2) nustatytos taisyklės, užtikrinančios kumuliatyvaus procesų taikymo derinimą, kad papildoma našta suinteresuotiesiems asmenims neviršytų to, kas griežtai būtina, ir 3) leidžiančios užtikrinti, kad visų skirtų sankcijų griežtumas būtų apribotas iki to, kas griežtai būtina, palyginti su padaryto nusikaltimo sunkumu. Kasacinis teismas padarė išvadą, kad dviejų teisinių baudžiamojo pobūdžio procesų dėl tų pačių faktų galimybė iš esmės siejama su valstybės vertinimo laisve reglamentuojant atsakomybę už, be kita ko, su mokesčių nemokėjimu susijusias veikas. Siekiant užkirsti kelią *non bis in idem* principo pažeidimams, toks valstybės pasirinkimas gali būti įgyvendinamas tik laikantis pirmiau nurodytų sąlygų.

Kita vertus, EŽTT Didžioji kolegija, byloje *A ir B prieš Norvegiją* apžvelgusi EŽTT praktiką, nurodė ir tai, kad yra akivaizdu, jog patikimiausias būdas užtikrinti Konvencijos Protokolo Nr. 7 4 straipsnio reikalavimų laikymąsi dėl veikų, už kurias baudžiama ir pagal baudžiamąją, ir pagal administracinę teisę, yra reikiamoje stadijoje numatyti vieno lygmens procesą, įgalinantį sujungti atitinkamos veiklos paralelinį teisinį reguliavimą taip, kad įvairūs visuomenės poreikiai reaguojant į teisės pažeidimą galėtų būti tenkinami vieno proceso kontekste. Taigi teisėjų kolegija nesutiko su prokuroro argumentu, kad viešasis interesas surinkti mokesčius ir nedidelė kumuliatyvaus persekiojimo našta šioje baudžiamojoje byloje leistų pagrįsti nuteistosios kumuliatyvų persekiojimą už jos vadovaujamos įmonės PVM nemokėjimą. Šiuo aspektu kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad pagal nuoseklią Lietuvos teismų praktiką nepripažįstama baudžiamojo proceso galimybė po to, kai tam pačiam asmeniui dėl tų pačių teisiškai reikšmingų faktų buvo pritaikytos baudžiamojo pobūdžio mokestinės sankcijos. Kartu teisėjų kolegija nurodė, kad šioje byloje susidariusioje procesinėje situacijoje (baudžiamajame procese pirmosios instancijos teismo nuosprendis priimtas praėjus daugiau nei penkeriems metams po mokestinio proceso bei administracinio teisės pažeidimo proceso pabaigos) neįvykdyta EŽTT praktikoje išplėtotą sąlyga, kad du procesai dėl tos pačios veikos turi būti pakankamai susiję laiko požiūriu.

Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, kasacinis teismas prokuroro skundą atmetė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. gegužės 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-140-387/2023

BK 151¹ straipsnio 1 ir 6 dalių taikymas

Dėl nukentėjusiosios amžiaus vertinimo

Asmuo buvo nuteistas pagal BK 151¹ straipsnio 1 dalį už tai, kad tenkino lytinę aistrą ir lytiškai santykiavo su jaunesne negu šešiolikos metų amžiaus nukentėjusiaja. Kasaciniame skunde nuteistojo gynėjas teigė, kad apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai nusprendė, jog nuteistasis žinojo nukentėjusiąją esant jaunesnę nei 16 metų. Kasacinis teismas su šia kasatoriaus pozicija sutiko.

Byloje nustatyta, kad veikos padarymo metu nuteistajam buvo 20 metų, o nukentėjusiajai – 14 metų ir 10–11 mėnesių. Apeliacinės instancijos teismas nuteistojo tariamą žinojimą apie tikrąjį nukentėjusiosios amžių konstatavo vadovaudamasis, visų pirma, tuo, kad nukentėjusioji buvo 14 metų ir 10–11 mėnesių amžiaus, antra, liudytojų bei nuteistojo parodymais apie numanomą nukentėjusiosios amžių. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad tikrasis nukentėjusiosios amžius nedaro tiesioginės įtakos tam, kokią nukentėjusiąją mato nuteistasis, ypač kai tarp beveik 15 metų asmens ir 16 metų asmens fizinis, išorinis skirtumas gali būti neįžvelgiamas. Be to, teisėjų kolegija nusprendė, kad liudytojų bei nuteistojo parodymus apie numanomą nukentėjusiosios amžių apeliacinės instancijos teismas įvertino selektyviai, nesilaikydamas principo, kad abejonės turi būti aiškinamos kaltinamojo naudai (lot. *in dubio pro reo*).

Kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad BK 151¹ straipsnio 1 dalyje įtvirtinta nusikaltimo sudėtis yra formalioji ir padaroma tik tiesiogine tyčia, todėl kaltininkas turi sukurti pavojingą veikos pobūdį (nukentėjusiojo jaunesnį nei 16 metų amžių) ir norėti taip veikti. Kaltininkui nuoširdžiai ir objektyviai nesuvokiant, kad nukentėjusysis yra jaunesnis nei 16 metų, ir abipusiu sutarimu lytiškai santykiaujant ar kitaip tenkinant lytinę aistrą, kaltės požymis nėra konstatuojamas ir baudžiamoji atsakomybė aptariamoms normoms prasme nekyla. Pirmosios instancijos teismo išvada, kad išnaudojus visas įmanomas galimybes nebuvo pašalinta abejonė, kad nuteistasis nežinojo, jog nukentėjusioji nėra sulaukusi 16 metų, apeliacinės instancijos teismo nebuvo motyvuotai paneigta. Taigi teisėjų kolegija nusprendė, kad šiuo atveju nenustatytas būtinas veikos sudėties požymis – tyčia, todėl nuteistasis dėl kaltinimų pagal BK 151¹ straipsnio 1 dalį pirmosios instancijos teismo išteisintas pagrįstai.

Dėl didelio dvasinės ir fizinės brandos skirtumo vertinimo

Kasacinis teismas taip pat pripažino nepagrįsta apeliacinės instancijos teismo išvadą apie didelį nuteistojo ir nukentėjusiosios dvasinės ir fizinės brandos skirtumą. Teisėjų kolegijos vertinimu, ši išvada buvo grindžiama vien formaliu faktu apie nuteistojo ir nukentėjusiosios amžiaus skirtumą.

Pagal BK 151¹ straipsnio 6 dalį, šio straipsnio 1 dalyje nurodyti veiksmai nelaikomi nusikaltimu, jeigu tarp veiksmų dalyvių nėra didelio amžiaus, dvasinės ir fizinės brandos skirtumo. Kasacinis teismas pažymėjo, kad teismų praktikoje nėra suformuota taisyklių, kada tarp asmenų esantis amžiaus skirtumas gali būti laikomas dideliu. Dėl to teismai, sprenddami apie amžiaus skirtumo esmingumą, privalo įvertinti tiek formalius ir neginčijamus kriterijus (matematinį amžiaus skirtumą), tiek kitas tiesiogiai susijusias aplinkybes – fizinės brandos požymius, lytinio elgesio pobūdį, ankstesnę patirtį, vizualinį asmenų atitikimą (ar kaltininkas ir nukentėjusysis, žvelgiant iš šono, gali būti priskiriami panašaus amžiaus žmonių kategorijai) ir kt. Teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad ir įstatymų leidėjas amžiaus ir fizinės brandos kriterijus išskyrė į atskirus dėmenis, kas taip pat patvirtina, jog fizinė branda nėra besąlygiškai kildinama iš asmens amžiaus. Tai reiškia, kad jaunesnis nei 16 metų asmuo pagal fizinę brandą gali būti prilyginamas sulaukusiam 16 metų, ir priešingai – pilnametis asmuo pagal fizinės brandos požymius gali prilygti jaunesniam. Aptariamam atveju specialisto išvadoje buvo konstatuota, kad nukentėjusioji atrodo vyresnė nei dauguma jos amžiaus merginų.

Teisėjų kolegija išaiškino, kad, sprendžiant dėl dvasinės brandos skirtumo tarp kaltininko ir nukentėjusiojo, turi būti vertinami ne tik nukentėjusįjį apibūdinantys duomenys (specialisto išvados, liudytojų parodymai, nukentėjusiojo elgesys ir kt.), tačiau ir apibūdinantys kaltininką. Pats aptariamoms nusikalstamos veikos pobūdis – lytinis santykiavimas ar lytinės aistros tenkinimas nesant išžaginimo, seksualinio prievartavimo ar privertimo lytiškai santykiuoti požymių – suponuoja, kad abiejų asmenų

valia yra tapati, todėl vien tik nukentėjusiojo dvasinės brandos vertinimas, ignoruojant kaltininko asmenybę, yra klaidingas. Apeliacinės instancijos teismas nuteistojo asmenybės, jo dvasinės ar fizinės brandos nevertino.

Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, kasacinis teismas panaikino apeliacinės instancijos teismo nuosprendžio dalį, kuria nuteistasis nuteistas pagal BK 151¹ straipsnio 1 dalį, ir dėl šios dalies paliko galioti pirmosios instancijos teismo išteisinamąjį nuosprendį.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. gegužės 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-152-1073/2023

BK 182 straipsnio 2 dalies taikymas

Dėl sukčiavimo dalyko ir apgaulės požymių

Šioje baudžiamojoje byloje asmuo, be kita ko, pagal BK 182 straipsnio 2 dalį buvo nuteistas už tai, kad, būdamas bendrovės akcininkas ir direktorius, siekdamas bendrovės naudai išvengti turtinės prievolės – 71 926 Eur PVM sumokėjimo, pateikė bendrovės apskaitą tvarkančiai buhalterei, nežinančiai apie jo nusikalstamas veikas, į apskaitą įtraukti žinomai suklastotas PVM sąskaitas faktūras dėl neįvykusių ūkinių operacijų – grūdų pirkimo iš ūkininkų ir taip apgaule padidino bendrovės pirkimo PVM atskaitą.

Nuteistasis ir jo gynėjas kasaciniu skundu nesutiko su nuteisimu pagal BK 182 straipsnio 2 dalį. Kasatorių teigimu, byloje nebuvo nustatyti šios nusikalstamos veikos požymiai – sukčiavimo dalykas bei apgaulė; teismai nenustatė žalos valstybės biudžetui padarymo fakto, to, ar dėl nuteistajam inkriminuotų veiksmų susiformavo PVM skola, taip pat liko nepaneigtas faktas, kad lėšos su PVM už grūdus buvo išmokėtos ūkininkams. Anot kasatorių, nenustatytas ir apgaulės prieš mokesčių administratorių panaudojimas.

Kasacinis teismas nustatė, kad bendrovė iš ūkininkų grūdų nenupirko, nes jie tokio kiekio grūdų parduoti negalėjo. Tačiau bendrovė grūdus realiai įsigijo iš kitur. Iš byloje nenustatyto šaltinio įsigytų grūdų įsigijimą bendrovė faktiškai įformino per fiktyvius sandorius su ūkininkais ir šiuos grūdus vėliau pardavė kitai bendrovei. Teisėjų kolegija konstatavo, kad nuteistojo vadovaujamos bendrovės mokesčių administratoriui pateiktose melagingose PVM deklaracijose nurodant pagal fiktyvius sandorius ūkininkams už nupirktus grūdus neva sumokėtas pinigų sumas kaip veiklos sąnaudas, priskiriamas leidžiamiems atskaitymams, buvo sudaryta galimybė apgaulingai pasinaudoti PVM atskaita ir susimąžinti mokėtinus mokesčius valstybei, konkrečiai, išvengti didelės vertės turtinės prievolės – 71 926 Eur PVM sumokėjimo, kartu padarant didelę žalą valstybės biudžetui. Aptariamoje apgaulingos veiklos scheme, be nuteistojo veiksmų įtraukiant fiktyvius sandorius dėl grūdų įsigijimo į bendrovės apskaitą ir vėliau juos deklaruojant Valstybinėje mokesčių inspekcijoje prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos (toliau – VMI), esminis buvo ir pačių ūkininkų (visi jie nuteisti už apgaulingą savo ūkių buhalterinės apskaitos tvarkymą) vaidmuo teikiant VMI melagingus duomenis apie bendrovei neva parduotus grūdus, nes būtent tai suteikė galimybę bendrovei dirbtinai pasinaudoti PVM atskaita ir išvengti privalomų mokėti mokesčių.

Dėl kasatorių teiginio, kad lėšos su PVM už grūdus buvo išmokėtos ūkininkams, todėl būtent jiems tenka pareiga tinkamai deklaruoti ir sumokėti PVM valstybei, kasacinis teismas pažymėjo, jog byloje yra objektyvių duomenų tik apie dviem iš keturių ūkininkų pagal fiktyvius sandorius bendrovės sumokėtas pinigų sumas. Be to, byloje nustatyta, kad šie du ūkininkai didžiąją dalį banko pavedimais gautų lėšų nedelsdami išgrynino, jų neapskaitė ir pinigų panaudojimo dokumentų nesurašė. Teisėjų kolegija padarė išvadą, kad byloje nebuvo gauta konkrečių įrodymų, kur buvo panaudotos šių ūkininkų iš bendrovės gautos ir vėliau išgrynintos lėšos, tačiau pagal byloje nustatytas aplinkybes teismai vertino, kad išgryninti pinigai buvo skirti būtent nuteistajam.

Kasacinis teismas nurodė, kad byloje surinktų ir ištirtų įrodymų visuma patvirtino, jog nuteistasis pasirinkdavo ir į apgaulingos veiklos schemą įtraukdavo būtent tuos ūkininkus, kurie galėtų sau prisiimti PVM sumokėjimo į valstybės biudžetą našta, tačiau realiai PVM valstybei nemokėti, nes mokėtini mokesčiai jiems susidengtų per užskaitas (įsiskaitytų) gerinant ūkį (pvz., įsigyjant ūkio techniką). Aptarta schema pasireiškė kaip siekis fiktyviu pagrindu valstybės sąskaita

bendrovės naudai kompensuoti realiai nesumokėtus mokesčius, o tai prilygsta valstybei priklausančio turto grobimui. Taigi teisėjų kolegija nusprendė, kad teismai tinkamai nustatė tiek sukčiavimo dalyko, tiek naudotos apgaulės požymius.

Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, kasacinis teismas nuteistojo ir jo gynėjo kasacinį skundą atmetė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. gegužės 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-129-788/2023

BK 184 straipsnio 1 dalies taikymas

Dėl baudžiamosios ir civilinės atsakomybės atribojimo

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje žemesniųjų instancijų teismai priėmė skirtingus nuosprendžius: pirmosios instancijos teismas – išteisinamąjį, argumentuodamas tuo, kad tarp bendrovės ir kaltinamojo susiklostė civiliniai teisiniai santykiai, apeliacinės instancijos teismas – apkaltinamąjį, argumentuodamas tuo, kad yra nustatyti turto iššvaistymo dėl neatsargumo objektyvieji ir subjektyvieji požymiai ir kad yra apsunkinta civilinės ieškovės galimybė atkurti pažeistas teises civilinio proceso priemonėmis.

Nuteistojo gynėjas kasaciniame skunde nesutiko su apeliacinės instancijos teismo apkaltinamuoju nuosprendžiu teigdamas, kad apeliacinės instancijos teismas netinkamai pritaikė baudžiamąjį įstatymą – BK 184 straipsnio 1 dalį.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad patikėto ar kaltininko žinion perduoto turto tvarkymo sąlygų pažeidimas pats savaime nesuponuoja baudžiamosios atsakomybės, jei nėra padaroma žalos arba nėra kliūčių padarytą žalą atlyginti civilinės teisės priemonėmis. Sudarant sutartis dėl materialinių vertybių tarp asmenų paprastai atsiranda civiliniai teisiniai santykiai, kurie gali peraugti į baudžiamuosius teisinius santykius tik esant tam tikroms papildomoms sąlygoms, kurios yra susijusios su sudarytų civilinių sutarčių vykdymo objektyviu apsunkinimu, kai viena šalių sąmoningai sudarė situaciją, kad nukentėjusysis negalėtų civilinėmis teisinėmis priemonėmis atkurti savo pažeistos teisės arba toks pažeistų teisių gynimo būdas būtų pasunkintas, neperspektyvus.

Kartu teisėjų kolegija nurodė, kad iššvaistymas gali būti padaromas ir dėl neatsargumo. Tokia veika gali pasireikšti ne tik neteisėtu patikėto ar žinioje esančio turto perleidimu, bet ir kitokiu kito asmens turtinių reikalų netinkamu tvarkymu, padarant jam žalos. Tokia situacija gali susiklostyti, kai, pavyzdžiui, kaltininko neatsargumas lemia atsiradimą aplinkybių, sudarančių sąlygas tretiesiems asmenims patiems paimti kaltininkui patikėtą (jo žinioje esantį) turtą, žala gali būti padaroma asmeniui netinkamai atliekant jam pavestą darbą ir pan. Veikos neteisėtumas tokiu atveju pasireiškia įstatymuose ar kituose teisės aktuose arba sutartyse įtvirtintų pareigų nesilaikymu. Kita vertus, kaltinimas turto iššvaistymu dėl neatsargumo natūraliai susijęs su reikalavimu išsamiai pagrįsti didesnę veikos pavojingumą ir būtinumą taikyti baudžiamąją atsakomybę kaip *ultima ratio (paskutinė priemonė)*, taip pat atitinkamų civilinio teisinio pobūdžio priemonių nepakankamumą. Šioje byloje kasacinis teismas nenustatė pirmiau aptartų aplinkybių. Priešingai, byloje nustatyta, kad pinigus pametęs asmuo yra žinomas, jis neginčija nei pamestų pinigų fakto, nei jų sumos, skolą pripažįsta ir sutinka ją atlyginti, dalį jos atlygino iš viso atlyginimo ir su juo susijusių mokėjimų nutraukus darbo santykius, bendrovė ir nuteistasis bandė susitarti taikiai, tačiau nuteistajam buvo per didelė finansinė našta mokėti 500 Eur per mėnesį, todėl buvo kreiptasi į teismą su prašymu patvirtinti taikos sutartį. Šios sutarties patvirtinti nepavyko, nes bendrovės pateikti dokumentai neatitiko formalių reikalavimų, kuriuos ištaisius taikos sutartis būtų patvirtinta. Be to, bendrovės atstovas aiškiai nurodė, kad išsiieškoti skolą civilinio proceso tvarka nebuvo problemų. Taip pat byloje nenustatyta, kad nuteistasis iki pinigų pametimo atliko veiksmus, kurie būtų lėmę esmingai pasunkintą bendrovės teisių gynimą civilinio proceso tvarka.

Taigi teisėjų kolegija nusprendė, jog apeliacinės instancijos teismo išvada, kad nėra galimybės apginti pažeistų teisių civilinio proceso tvarka ar kad jų gynimas yra esmingai apsunkintas, yra visiškai deklaratyvi ir grįsta prielaidomis. Kartu kasacinis teismas pažymėjo, kad aplinkybės, jog skolingas asmuo neatlygina padarytos žalos, su juo nepavyksta susitarti, jokių būdu nereiškia, kad

civiliniai teisiniai santykiai peraugo į baudžiamuosius. Šioje byloje nenustatyta, kad nuteistasis būtų atlikęs sąmoningus pinigų iššvaistymo veiksmus, kad iš anksto būtų atlikę veiksmus, pasunkinančius bendrovės pažeistų teisių gynybą. Teisėjų kolegijos vertinimu, byloje nenustatytas būtinumas taikyti griežčiausią teisinės atsakomybės rūšį už neatsargiu poelgiu padarytą turtinę žalą įmonei.

Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, kasacinis teismas panaikino apeliacinės instancijos teismo nuosprendį ir paliko galioti pirmosios instancijos teismo nuosprendį be pakeitimų.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. gegužės 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-138-1073/2023

BK 184 straipsnio 1 dalies taikymas

Dėl turto perleidimo tretiesiems asmenims

Nuteistojo gynėjas kasaciniame skunde teigė kad nuteistasis nepadarė BK 184 straipsnio 1 dalyje nurodytų nusikalstamų veikų, kadangi, be kita ko, dviem baldų gaminimo atvejais turtas nebuvo iššvaistytas, už baldų gamybą buvo sumokėta, tai nebuvo padaryta iš karto dėl ikiteisminio tyrimo institucijų intervencijos į įmonės veiklą. Kasatorius akcentavo, kad perduodant pagamintus baldus vienu iš nurodytų atvejų turtas negalėjo būti iššvaistytas ir dėl to, jog nuteistasis vienos valstybės įmonės turtą perdavė kitai valstybės įstaigai, taigi iš esmės nuteistojo veiksmais perduotas turtas tam pačiam savininkui – valstybei.

Kasacinis teismas nurodė, kad aplinkybės, jog už baldų gaminimą abiem atvejais buvo atsilyginama jau po to, kai buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas, byla nagrinėta teisme, rodo, kad toks ne laiku mokėjimas Pravieniškių VĮ vertintinas kaip nesavanoriška aktyvi atgaila, kuri turi reikšmės sprendžiant baudmės skyrimo, bet ne nuteistojo baudžiamosios atsakomybės klausimą. Teisėjų kolegijos vertinimu, kasatoriaus teiginius, kad tinkamai atsiskaityti sutrukdė ikiteisminio tyrimo institucijos intervencija, paneigia nuteistojo veiksmų sistema – nustatytas nevienkartinis delsimas išrašyti PVM sąskaitas faktūras ne iškart pateikus prekes, suteikus paslaugas, taip pažeidžiant Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymo 79 straipsnio 2 dalies nuostatas. Tokio pobūdžio veikimas kartojosi keletą kartų. Be to, kasacinis teismas nustatė, kad siekį apsunrinti paslaugos gavėjo identifikavimą ir taip sudaryti prielaidas neatlygintinai perleisti turtą patvirtina su užsakymais susijusių dokumentų stygius, klaidingai įmonės vidiniuose dokumentuose pildoma informacija.

Dėl kasatoriaus argumento, kad vienu atveju perduodant pagamintus baldus turto savininkas (valstybė) iš esmės nepasikeitė, teisėjų kolegija pažymėjo, kad Pravieniškių VĮ turtas buvo perleistas fiziniam asmeniui jo tėvo užsakymu. Ta aplinkybė, kad pagaminti baldai buvo pristatyti į pirmiau nurodyto fizinio asmens darbovietę, t. y. Kauno apskrities vyriausiąją policijos komisariatą, joje naudojami, nesudaro prielaidų teigti, kad minėta biudžetinė įstaiga įgijo aptartus baldus nuosavybės teise. Kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad valstybės įmonė – tai iš valstybės turto įsteigta arba įstatymų nustatyta tvarka valstybei perduota įmonė, kuri nuosavybės teise priklauso valstybei ir jai perduotą ir jos įgytą turtą valdo, naudoja bei juo disponuoja patikėjimo teise; valstybės įmonės tikslas – teikti viešąsias paslaugas, gaminti produkciją ir vykdyti kitą veiklą siekiant tenkinti viešuosius interesus (Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybės įmonių įstatymo 2 straipsnio 1 ir 3 dalys), todėl jai perduotas valstybės turtas turi būti valdomas, naudojamas ir juo disponuojama Valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymo (toliau – VSTVNDĮ) nustatyta tvarka (VSTVNDĮ 1 straipsnio 1 dalis) bei laikantis įstatyme įtvirtintų principų. Valstybės turtą patikėjimo teise valdo, naudoja ir disponuoja juo valstybės įmonės, kurios turi teisę priimti sprendimus, susijusius su valstybės turto valdymu, naudojimu ir disponavimu juo, išskyrus sprendimus, susijusius su turto perleidimu kitų asmenų nuosavybėn ar su daiktinių teisių suvaržymu, jeigu įstatymai nenustato kitaip (nusikalstamos veikos metu galiojusios VSTVNDĮ redakcijos 7 straipsnio 2 dalies 2 punktas, 9 straipsnio 3 dalis). Be kita ko, disponuojant turtu turi būti vadovojamasi visuomenės naudos, efektyvumo, racionalumo, viešosios teisės principais, kurie reiškia, kad naudojantis turtu turi būti siekiama užtikrinti visuomenės interesų tenkinimą, maksimalią naudą visuomenei, valstybės turtas turi būti tausojamas, o sandoriai dėl valstybės turto turi būti

sudaromi tik teisės aktų nustatytais atvejais ir būdais (VSTVNDĮ 8¹ straipsnis). Taigi teisėjų kolegija konstatavo, kad valstybės įmonės disponuojamas turtas negali būti laisvai perleidžiamas kitam, netgi ir valstybės biudžeto subjektui, nesilaikant teisės aktų nustatytos tvarkos – net ir perleidžiant turtą iš vieno valstybės subjekto kitam, nesilaikant nustatytos tvarkos yra švaistomas turtas, daroma žala, nes šiuo konkrečiu atveju buvo naudojami gamybiniai ištekliai, darbo jėga, įranga, reikalinga tam turtui pagaminti, o išlaidos nebuvo kompensuojamos, kartu buvo pažeista ir turto apskaitos tvarka.

Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, kasacinis teismas nuteistojo gynėjo kasacinį skundą atmetė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. gegužės 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-122-697/2023

BK 208 straipsnio 2 dalies taikymas

Dėl baudžiamosios ir civilinės atsakomybės atribojimo skolininko nesąžiningumo atveju

Kasaciniu skundu nuteistasis ginčijo nuteisimą pagal BK 208 straipsnio 2 dalį. Kasatoriaus teigimu, jo veiksmai nebuvo tokie pavojingi, kad už juos reikėtų taikyti baudžiamąją atsakomybę; teismai neatsižvelgė į tai, kad iki įmonės bankroto paskelbimo įmonė, kaip skolininkė, turi teisę pati nuspręsti, kurio kreditoriaus interesą tenkinti; kartu liko neįvertinti ir nuteistojo veikos tikslai ir motyvai.

BK 208 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta baudžiamoji atsakomybė tam, kas dėl savo sunkios ekonominės padėties ar nemokumo, kai akivaizdžiai grėsė bankrotas, paslėpė, iššvaistė, perleido, pervedė į užsienį ar nepateisinamai pigiai pardavė turtą, kuris galėjo būti pateiktas skoloms padengti, ir dėl to padarė turtinės žalos kreditoriams. Teisėjų kolegija nurodė, kad, atribojant šią nusikalstamą veiką nuo civilinio delikto, turi būti įvertinta objektyviųjų ir subjektyviųjų šios veikos požymių, nuo kurių priklauso veikos pavojingumo laipsnis ir pobūdis, visuma. Būtent žalos dydis yra vienas kriterijų, pagal kurį skolininko nesąžiningumas kaip nusikaltimas (BK 208 straipsnio 1 dalis) gali būti atribojamas nuo civilinio delikto. Turtine žala kreditoriams paprastai laikoma 150 MGL dydžio suma viršijanti žala. Tam tikrais atvejais, atsižvelgiant į nukentėjusiųjų kreditorių skaičių, jų turtinę padėtį, patenkintų kreditorių reikalavimų bei bendrą įsipareigojimų kreditoriams dydį ir kitas reikšmingas aplinkybes, turtine žala BK 208 straipsnio 1 dalies prasme laikytina ir mažesnio dydžio turtinė žala. Įvertinant skolininko nesąžiningumo pavojingumą, kartu ir šią veiką kaip nusikaltimą atskiriant nuo civilinio delikto, itin didelę reikšmę turi ir subjektyvieji jos požymiai, t. y. veikos padarymas tiesiogine ar netiesiogine tyčia, veikos motyvai ir tikslai.

Kasacinis teismas nustatė, kad nuteistasis (bendrovės vienintelis akcininkas ir direktorius), nepaisydamas nuo 2018 metų vykdomų išieškojimų, 2019–2020 metais išsimokėdamas dividendus ir paskolindamas bendrovės pinigus, perleido 152 375,25 Eur vertės bendrovės turtą, kuris galėjo būti pateiktas bendrovės skoloms padengti, ir taip padarė turtinę žalą (akivaizdžiai viršijančią 150 MGL dydžio sumą) kreditoriams. Teisėjų kolegija konstatavo, kad nuteistasis sąmoningai vengė padengti turimus bendrovės kreditinius įsipareigojimus, pripažino tai, kad sau išmokėjo 101 375 Eur dividendų dėl to, kad bendrovės lėšos nebūtų nukreiptos skoloms išieškoti; pinigus skolinosi asmeninėms reikmėms, pažeisdamas draudimą sudaryti sandorius su pačiu savimi ar paties atstovaujamosiomis įmonėmis. Nusikalstamos veikos padarymo situacija – sunki įmonės ekonominė padėtis, kai gresia bankrotas, apie kurią kasatoriui buvo gerai žinoma, perleisto įmonės turto mastas, perleidimo veiksmų nevienkartinis pobūdis, kasatoriaus gana ilgalaikė kaip įmonės direktoriaus darbo patirtis – kasaciniam teismui sudarė pagrindą teigti, kad nuteistasis veikė tiesiogine tyčia. Byloje nėra duomenų, kad kasatorius šiuos nusikalstamus veiksmus padarė dėl ekonominio būtinumo, turėdamas kitokių pozityvių motyvų ar siekdamas pozityvių tikslų, pavyzdžiui, sumažinti kreditorių turtinę žalą. Dėl to teisėjų kolegija nusprendė, kad nuteistojo veika peržengė civilinio delikto pavojingumą ir atitinka BK 208 straipsnio 2 dalies tiek objektyviuosius, tiek ir subjektyviuosius požymius.

Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, kasacinis teismas nuteistojo kasacinį skundą atmetė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. gegužės 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-151-495/2023

BK 214 straipsnio 1 dalies, 215 straipsnio 1 dalies, 182 straipsnio 1 dalies taikymas

Dėl tiesioginės tyčios ir apgaulės

Apžvelgiamoje byloje nuteistoji kasaciniame skunde neginčijo padariusi jai inkriminuotus veiksmus, tačiau ginčijo jų kvalifikavimą iš esmės teigdama, kad juose nėra tiesioginės tyčios ir apgaulės elemento.

Kasacinis teismas nustatė, kad nusikalstamų veikų, už kurias nuteistoji buvo nuteista pagal BK 214 straipsnio 1 dalį, 215 straipsnio 1 dalį, 182 straipsnio 2 dalį, objektyvieji požymiai pasireiškė neteisėtu mirusio nuteistosios sugyventinio banko kortelės laikymu, prisijungimu prie banko informacinės sistemos ir 19 įvairių finansinių operacijų atlikimu, tokiais veiksmais įgyjant mirusiojo sūnui (nukentėjusiajam) pagal paveldėjimo įstatymą priklausantį turtą – pinigus (28 227,76 Eur).

Teisėjų kolegija nurodė, kad BK 214 straipsnio 1 dalyje, BK 215 straipsnio 1 dalyje ir BK 182 straipsnio 2 dalyje nurodytos veikos yra padaromos kaltininkui veikiant tiesiogine tyčia. Kasacinis teismas konstatavo, kad nuteistoji neabejotinai suprato, jog jos mirusio sugyventinio banko sąskaitoje esantys pinigai, kurie buvo gauti pardavus jam nuosavybės teise priklausiusį nekilnojamąjį turtą – butą, po jo mirties teisiškai jai nepriklauso, tai reiškia, kad yra svetimi. Nuteistoji akivaizdžiai žinojo, kad mirusysis nebuvo sudaręs testamentą, dėl to jo turtą pagal įstatymą turėjo paveldėti vaikai – duktė ir sūnus, apie kurių buvimą nuteistoji vėlgi žinojo. Nors nuteistoji tvirtino, kad sugyventiniui esant gyvam ji turėjo jo žodinį leidimą naudotis jo banko mokėjimo kortele, tačiau teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad ji akivaizdžiai suprato, jog ši kortelė jai nepriklauso.

Kasacinis teismas išaiškino, kad nors, kol nuteistosios sugyventinis buvo gyvas, jo mokėjimo kortelės naudojimas ir neatitiko elektroninės mokėjimo priemonės naudojimosi sutarties reikalavimų, tačiau tokie veiksmai nėra pripažįstami nusikalstamais BK 215 straipsnio prasme, kai atliekami teisėtam sąskaitos ar kortelės naudotojui paprašius, įgyvendinant pozityvius tikslus ir neturint tikslo padaryti kam nors žalą. Tokie patys teisiniai pagrindai ir atsakomybei pagal BK 214 straipsnio 1 dalį. Baudžiamąją atsakomybę užtraukia tik neteisėtas svetimos mokėjimo priemonės ir jo naudotojo tapatybės patvirtinimo duomenų, pakankamų finansinei operacijai inicijuoti, įgijimas, laikymas, realizavimas ar panaudojimas.

Teisėjų kolegijai nekilo abejonų, kad nuteistoji, pasinaudodama mirusio sugyventinio banko kortele bei prisijungimo prie interneto banko duomenimis, tokiu būdu identifikuodama save kaip sugyventinį, kuris jau buvo miręs, ir taip suklaidindama banką, suprato, jog, tokiu būdu panaudojusi apgaulę ir išgryninusi mirusio sugyventinio sąskaitoje esančius pinigus bei atsiskaičiusi jais už prekes, neteisėtai įgijo svetimą turtą. Tais atvejais, kai kyla abejonų, ar kaltininko veika atitinka nusikalstamo sukčiavimo požymius, ar turi būti taikoma civilinė atsakomybė, atsižvelgiama į tai, ar kaltininko naudota apgaulė buvo esminė nukentėjusiojo apsisprendimui perduoti turtą ar sudaryti sandorį ir (ar) jis sąmoningai sudarė situaciją, kad nukentėjusysis negalėtų civilinėmis teisinėmis priemonėmis atkurti savo pažeistos teisės arba toks pažeistų teisių gynimo būdas būtų esmingai pasunkintas. Dėl šių priežasčių, kasacinio teismo vertinimu, nuteistosios veiksmai neteisėtai, panaudojant apgaulę, įgyjant mirusio sugyventinio vardu sąskaitoje buvusius pinigus negalėjo būti vertinami kaip civilinių teisinių santykių sritis.

Kartu teisėjų kolegija konstatavo, kad padarydama BK 182 straipsnio 2 dalyje, 214 straipsnio 1 dalyje ir BK 215 straipsnio 1 dalyje nurodytas veikas nuteistoji veikė tiesiogine tyčia, nes ji žinojo, jog mirusiojo sąskaitoje esantys pinigai buvo jo gauti pardavus tėvų namą, todėl tai nėra jų bendro gyvenimo metu sukauptas turtas, žinojo, kad sugyventinis turėjo vaikų, taip pat žinojo, kad jis nepaliko testamentą ir todėl turtas, kuris liko po jo mirties, paveldėjimo būdu pagal įstatymą priklauso vaikams.

Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, kasacinis teismas šią žemesniųjų instancijų teismų nuosprendžių dalį paliko galioti be pakeitimų.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. gegužės 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-137-697/2023

BK 219 straipsnio 2 dalies taikymas

Dėl kaltės ir mokumo

Šioje baudžiamojoje byloje nuteistasis ginčijo apeliacinės instancijos teismo sprendimą nuteisti jį pagal BK 219 straipsnio 2 dalį, pagal kurią atsako tas, kas pateikęs deklaraciją arba nustatyta tvarka patvirtintą ataskaitą ar kitą dokumentą laiku nesumokėjo pagal juos apskaičiuotų daugiau kaip 500 MGL dydžio mokesčių po to, kai valstybės institucija priminė apie pareigą sumokėti mokesčius. Pirmosios instancijos teismo sprendimas buvo priešingas – įvertinęs byloje esančius įrodymus, šis teismas nusprendė, kad tiesioginės tyčios nuteistojo veikoje dėl BK 219 straipsnio 2 dalyje nurodytos veikos padarymo nėra.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad baudžiamajai atsakomybei kilti pagal BK 219 straipsnį yra būtinos šios sąlygos: 1) pateikta deklaracija arba nustatyta tvarka patvirtinta ataskaita ar kitas dokumentas, tačiau mokesčiai nesumokėti; 2) valstybės įgaliotos institucijos priminimas apie pareigą sumokėti mokesčius; 3) po įteikimo priminimo per jame nustatytą terminą nesumokėti mokesčiai. Kartu teisėjų kolegija išaiškino, kad tik formalus pirmiau minėtų sąlygų buvimas nėra pakankamas baudžiamajai atsakomybei pagal BK 219 straipsnį kilti. BK 219 straipsnio 3 dalyje yra įtvirtinta glaudžiai su kaltės principu susijusi nuostata, kad asmuo pagal baudžiamąjį įstatymą atsako tik tuo atveju, jeigu veikos padarymo metu iš jo galima buvo reikalauti įstatymus atitinkančio elgesio. Vienas iš atvejų, kada negalima iš asmens reikalauti įstatymus atitinkančio elgesio, o kartu ir traukti jo baudžiamojon atsakomybėn pagal BK 219 straipsnį, yra mokesčių mokėtojo nemokumas. Todėl kiekvienu atveju, kvalifikuojant veiką pagal BK 219 straipsnį, būtina nustatyti, kad buvo finansinė galimybė sumokėti mokesčius. Kita vertus, BK 219 straipsnyje nurodyta nusikalstama veika padaroma tiesiogine tyčia, t. y. asmuo suvokia, kad jis pateikė deklaraciją arba nustatyta tvarka patvirtintą ataskaitą ar kitą dokumentą ir pagal juos privalo laiku sumokėti mokesčius, tačiau šios prievolės tyčia nevykdo ir po valstybės įgaliotos institucijos priminimo apie pareigą sumokėti mokesčius per nurodytą terminą.

Kasacinis teismas konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas formaliai įvertino byloje esančius įrodymus, nes neįsigilino į objektyvias aplinkybes, atskleidžiančias tyčios veikti turinį. Šis teismas pripažino, jog įmonė turėjo finansinių sunkumų (turėjo įsipareigojimų kitiems kreditoriams, dengė pradelstus įsiskolinimus), tačiau konstatavo įmonės vadovo tyčinę kaltę padarius nusikalstamą veiką, nustatytą BK 219 straipsnio 2 dalyje. Mokesčio mokėtojo mokumui, kaip vienai iš būtinų sąlygų patraukti asmenį baudžiamojon atsakomybėn už mokesčių nesumokėjimą, apeliacinės instancijos teismas faktiškai neskyrė dėmesio. Būtent tai padarė pirmosios instancijos teismas, ištirtų duomenų pagrindu sprenddamas, kad įmonės finansinė padėtis, kai įmonei vadovavo nuteistasis, buvo labai sunki: areštuotos banko sąskaitos bei bendrovės kilnojamasis ir nekilnojamasis registruotas turtas, buvo susidariusios įvairios skolos, pradėti vykdymo procesai dėl skolų išieškojimo. Šių aplinkybių kontekste teisėjų kolegija pripažino pagrįsta pirmosios instancijos teismo išvadą, kad, esant sudėtingai ūkinei finansinei situacijai, nuteistojo veiksmai nesumokant viso įsiskolinimo VMI vienu kartu negali būti vertinami kaip tiesioginė tyčia nemokėti mokesčių.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad byloje surinktų duomenų visuma rodo, jog bylai aktualiu laikotarpiu įmonė pagal savo finansinę būklę neturėjo realios galimybės sumokėti visus mokesčius valstybei. Šiuo atveju mokėjimas kitiems kreditoriams (užskaitų būdu) negali būti laikomas sąmoningai sukeltu nemokumu siekiant išvengti pareigos sumokėti mokesčius ir užtraukti baudžiamąją atsakomybę pagal BK 219 straipsnį. Mokumo nustatymo aplinkybės yra reikšmingos ir svarbios sprendžiant baudžiamosios atsakomybės pagal BK 219 straipsnį klausimą dar ir tuo aspektu, kad, esant nemokumo situacijai, šios normos taikymas suteiktų nepagrįstą pranašumą mokesčius administruojančioms institucijoms prieš kitus galimus kreditorius.

Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija panaikino apeliacinės instancijos teismo nuosprendį ir paliko galioti pirmosios instancijos teismo nuosprendį be pakeitimų.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. gegužės 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-153-387/2023

BK 284 straipsnio taikymas

Dėl baudžiamosios atsakomybės už viešosios tvarkos pažeidimą

Nuteistojo gynėjas kasaciniame skunde nurodė, kad jo ginamasis nesant teisinio pagrindo buvo nuteistas pagal BK 284 straipsnį, nes jo veika neatitinka objektyviųjų ir subjektyviųjų šios nusikalstamos veikos sudėties požymių, be to, asmens patraukimas už kelis administracinius nusižengimus, sukėlusius išgastį, prieštarauja baudžiamosios teisės kaip kraštutinės priemonės principui.

BK 284 straipsnyje baudžiamoji atsakomybė nustatyta tam, kas viešoje vietoje įžūliu elgesiu, grasinimais, piktybiškai tyčiodamasis arba vandališkais veiksmais demonstravo nepagarbą aplinkiniams ar aplinkai ir sutrikdė visuomenės rimtį ar tvarką. Kasacinis teismas išaiškino, kad įžūlus elgesys reiškia agresyvų, moralės požiūriu nepriimtina, aplinkinius šokiruojantį veikimą ar neveikimą, kuriuo trikdoma visuomenės rimtis ir viešoji tvarka. Ši veika padaroma tiesiogine tyčia, taigi būtina, kad kaltininkas suvoktų, jog savo veiksmais demonstruoja nepagarbą aplinkiniams ar aplinkai, numatytų, kad dėl to bus sutrikdyta visuomenės rimtis ar tvarka, ir šių padarinių norėtų. Dėl padarinių kaltininko tyčia gali būti tiek apibrėžta, tiek neapibrėžta. Esant neapibrėžtai tyčiai, viešosios tvarkos pažeidėjas gali veikti nesukonkretindamas, kokį poveikį visuomenei turės jo atliekami veiksmai, bet bendrais bruožais numatyti, kad visuomenės rimtis ar tvarka bus sutrikdyta. Asmeninio pobūdžio paskatų buvimas taip pat savaime nepaneigia veikos priešingumo viešajai tvarkai, jei kaltininkas savo asmeniniams santykiams spręsti pasirenka viešąją vietą ir būdą, kuriuo demonstruoja nepagarbą aplinkiniams ar aplinkai ir sutrikdo visuomenės rimtį ar tvarką.

Teisėjų kolegija sutiko su žemesniųjų instancijų teismų išvada, kad savo įžūliais veiksmais (bandymu pasprukti nuo policijos ir važinėjimu miesto keliais, nepaisant kelio ženklų ir draudžiamųjų šviesoforo signalų, kai važiavimo greitis kartais pasiekdavo beveik 200 km/val. ribą) nuteistasis sutrikdė visuomenės rimtį ir tvarką. Kartu kasacinis teismas konstatavo, kad nors kiekvienas nuteistojo padarytas KET pažeidimas atitinka tam tikro administracinio nusižengimo požymius, tačiau jų visuma (užfiksuoti 22 tokie pažeidimai) pasiekė nusikalstamos veikos pavojingumo laipsnį ir atitiko BK 284 straipsnyje įtvirtintos nusikalstamos veikos požymius. Šiame kontekste teisėjų kolegija pažymėjo, kad pagal ANK 5 straipsnio 2 dalį asmuo už padarytą teisės pažeidimą, atitinkantį šiame kodekse nurodyto administracinio nusižengimo požymius, atsako administracine tvarka pagal šį kodeksą, jeigu šis padarytas teisės pažeidimas neužtraukia baudžiamosios atsakomybės. Dėl to teisėjų kolegija nusprendė, kad teismai, kvalifikuodami nuteistojo veiksmus pagal BK 284 straipsnį, baudžiamąjo įstatymo taikymo klaidos nepadarė.

Įvertinę byloje surinktus įrodymus, bylą nagrinėję žemesniųjų instancijų teismai padarė išvadą, kad nuteistasis veikė netiesiogine tyčia, motyvuodami tuo, kad nuteistasis veiką padarė siekdamas išvengti teisinės atsakomybės už tai, jog vairavo motociklą neturėdamas teisės vairuoti transporto priemones. Kasacinis teismas nurodė, kad teismų išvada, jog nuteistasis viešąją tvarką pažeidė netiesiogine tyčia, neatitinka įprasto šio nusikaltimo sudėties aiškinimo teismų praktikoje. Kita vertus, teismų praktikoje pripažįstama, kad ši nusikalstama veika gali būti padaryta ir esant vadinamajai neapibrėžtai tyčiai, kai viešosios tvarkos pažeidėjas veikia nesukonkretindamas, kokį poveikį visuomenei turės jo atliekami veiksmai, bet bendrais bruožais numato, kad visuomenės rimtis ar tvarka bus sutrikdyta. Teisėjų kolegijos nuomone, nuteistasis, būdamas suaugęs ir pakaltinamas žmogus, važiuodamas per raudoną šviesoforo signalą, žymiai viršydamas greitį, pavojingai manevruodamas tarp kitų transporto priemonių, taip priversdamas kitus eismo dalyvius reaguoti į jo elgesį kelyje, numatė, kad jo veika sukels neigiamų padarinių viešajai tvarkai, sąmoningai apsisprendė taip elgtis viešojoje vietoje. Taigi, nors siekimas pažeisti viešąją tvarką nebuvo pagrindinis nuteistojo veikos motyvas, bet ši aplinkybė nepaneigia galimybės konstatuoti tiesioginę tyčią jo veikoje ir konstatuoti būtinus subjektyviuosius viešosios tvarkos pažeidimo požymius.

Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, kasacinis teismas nuteistojo gynėjo kasacinį skundą atmetė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. gegužės 30 d. nutartis baudžiamąjoje byloje Nr. 2K-164-788/2023

2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymo laikymasis

BPK 106 straipsnio 3 dalies nuostatų laikymasis

Dėl BPK 106 straipsnio 3 dalyje vartojamos sąvokos „išteisinamas“

Apžvelgiamoje byloje prokuroras teigė, kad apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai iš valstybės nuteistajam priteisė jo turėtų išlaidų atlyginimą advokato paslaugoms apeliacinės instancijos teisme apmokėti. Kasatoriaus teigimu, apeliacinės instancijos teismas, priteisdamas šių išlaidų atlyginimą, padarė esminį BPK 106 straipsnio 3 dalies pažeidimą.

Teisėjų kolegija pirmiausia pažymėjo, kad siekiant įgyvendinti Konstitucinio Teismo 2021 m. kovo 19 d. nutarimą, kuriuo, be kita ko, pripažinta, jog BPK 106 straipsnis tiek, kiek pagal jį asmeniui, dėl kurio priimtas išteisinamasis nuosprendis, atsižvelgiant į bylos aplinkybes, nėra atlyginamos būtinos ir pagrįstos išlaidos advokatui, prieštarauja Konstitucijos 30 straipsnio 1 daliai, 31 straipsnio 6 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui, buvo priimti BPK pakeitimai ir nuo 2022 m. gegužės 1 d. BPK 106 straipsnis buvo papildytas 3 dalimi, kurioje nustatyta, kad kai asmuo išteisinamas, teismas, priimdamas nuosprendį ar nutartį, priima sprendimą dėl asmens patirtų būtinų ir pagrįstų išlaidų advokato arba advokato padėjėjo, kuris dalyvavo byloje kaip šio asmens gynėjas, paslaugoms apmokėti, atsižvelgiant į bylos aplinkybes, atlyginimo iš valstybės lėšų teisės aktų nustatyta tvarka.

Aiškindamas BPK 106 straipsnio 3 dalyje vartojamos sąvokos „išteisinamas“ reikšmę, kasacinis teismas pažymėjo, kad pagal BPK 29 straipsnio 1 dalį, 297 straipsnį nuosprendis yra Lietuvos Respublikos teismo Lietuvos Respublikos vardu priimamas dokumentas, liudijantis reikšmingus faktus: 1) pirmosios instancijos teismo teisiama jame posėdyje priimtas dokumentas, kuriuo kaltinamasis pripažįstamas kaltu ar nekaltu ir, jeigu kaltinamasis pripažįstamas kaltu, jam skiriama bausmė arba jis atleidžiamas nuo bausmės; 2) dokumentas, kuriuo apeliacinės instancijos teismas pakeičia arba panaikina pirmosios instancijos teismo nuosprendį; 3) dokumentas, kuriuo pirmosios ar apeliacinės instancijos teismas nutraukia bylą. BPK 303 straipsnio 5 dalies 1 ir 2 punktuose nustatyta, kad teismas priima išteisinamąjį nuosprendį tais atvejais, jeigu nepadaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusizengimo požymių, arba neįrodyta, kad kaltinamasis dalyvavo padarant nusikalstamą veiką.

Taigi, vadovaudamasi Konstitucinio Teismo jurisprudencija ir pirmiau nurodytu teisiniu procesiniu reguliavimu, teisėjų kolegija padarė išvadą, kad šiuo metu galiojančios BPK 106 straipsnio 3 dalies nuostatos dėl kaltinamojo turėtų išlaidų advokato paslaugoms baudžiamajame procese apmokėti atlyginimo iš valstybės lėšų taikytinos tik tais atvejais, kai dėl asmens, kaltinamo nusikalstamos veikos padarymu, priimamas teismo išteisinamasis nuosprendis, kuriuo šis asmuo baudžiamajame byloje yra išteisinamas, t. y. pagal BPK 297 straipsnį teismo Lietuvos Respublikos vardu pripažįstama, kad tas asmuo, nagrinėjimo teisme dalyvis, dėl kurio BPK nustatyta tvarka buvo priimtas kaltinamasis aktas, iš viso nepadarė nė vienos pavojingos ir baudžiamojo įstatymo uždraustos veikos arba nustatyta, kad neįrodyta, jog kaltinamasis dalyvavo padarant bent vieną nusikalstamą veiką.

Apžvelgiamoje byloje nuteistasis pirmosios instancijos teismo apkaltinamuoju nuosprendžiu buvo pripažintas kaltu dėl trijų prokuroro priimtame kaltinamajame akte nurodytų nusikalstamų veikų: vieno sunkaus nusikaltimo, nustatyto BK 199 straipsnio 4 dalyje, bei dviejų baudžiamųjų nusizengimų, nustatytų BK 259 straipsnio 2 dalyje, padarymo ir jam pirmosios instancijos teismo apkaltinamuoju nuosprendžiu buvo paskirtos atitinkamos bausmės. Apeliacinės instancijos teismo nuosprendžiu pirmosios instancijos teismo apkaltinamasis nuosprendis buvo panaikintas iš dalies: panaikinta nuosprendžio dalis dėl nuteistojo nuteisimo pagal BK 199 straipsnio 4 dalį ir 259 straipsnio 2 dalį ir nuosprendžio dalis dėl jam paskirtų bausmių subendrinimo. Tačiau kita pirmosios instancijos teismo apkaltinamojo nuosprendžio dalis palikta nepakeista. Taigi, kasacinio teismo vertinimu, po tokio nuosprendžio priėmimo toks asmuo nelaikytinas išteisintuoju, t. y. asmeniu, teismo Lietuvos Respublikos vardu pripažintu iš viso nepadariusiu nė vienos pavojingos ir baudžiamojo įstatymo uždraustos veikos. Jam apeliacinės instancijos teismo priimtas nuosprendis nelaikytinas

išteisinamuoju. Apeliacinės instancijos teismas nuteistajam pakeitė pirmosios instancijos teismo apkaltinamąjį nuosprendį dėl atskirų veikų padarymo, dalį jo panaikindamas, nustatęs, kad neįrodyta, jog nuteistasis dalyvavo padarant dvi iš kaltinime nurodytų trijų nusikalstamų veikų.

Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas, pripažindamas, kad asmuo, kuriam apkaltinamasis nuosprendis panaikintas tik iš dalies, – išteisintasis, ir priteisdamas jam iš valstybės atlyginti jo turėtas išlaidas advokato paslaugoms apeliacinės instancijos teisme apmokėti, padarė esminį BPK 106 straipsnio 3 dalies pažeidimą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. gegužės 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-165-489/2023

Dėl išlaidų advokato darbui apmokėti atlyginimo, kai asmeniui baudžiamoji byla nutraukta nustačius, kad jis veikė būtiniosios ginties situacijoje

Apžvelgiamoje byloje kasatoriui baudžiamoji byla nutraukta nustačius, kad jis veikė būtiniosios ginties situacijoje neperžengdamas būtiniosios ginties ribų. Kaip tvirtino kasatorius, jam turėjo būti atlygintos turėtos pagrįstos išlaidos advokato pagalbai apmokėti, nes jis nepadarė teisės pažeidimo.

Teisėjų kolegija pirmiausia nurodė, kad būtinoji gintis yra situacija, kai baudžiamojo įstatymo saugomiems interesams žala padaroma asmeniui ginant save, kitą asmenį, nuosavybę, turto neliečiamybę, kitas teises, visuomenės ar valstybės interesus nuo pradėto ar tiesiogiai gresiančio pavojingo kėsینimosi, jei tuo nebuvo peržengtos būtiniosios ginties ribos. Būtiniosios ginties instituto įtvirtinimas baudžiamajame įstatyme yra viena iš svarbiausių priemonių, užtikrinančių žmogaus teisių ir laisvių, kurios apibrėžtos Konstitucijoje ir įstatymuose ir kurias garantuoja valstybė, įgyvendinimą. Valstybė ne visada pajėgi apginti žmogaus teises ir laisves, todėl būtiniosios ginties institutas leidžia asmeniui pasinaudoti prigimtinė teise gintis pačiam. Be to, besiginančio asmens veiksmai socialiai gali būti vertingi, nes jie yra nukreipti prieš pavojingą kėsینimąsi.

Taigi, teisėjų kolegijos vertinimu, teismui nustačius, jog traukiamo baudžiamojon atsakomybėn asmens veiksmai padaryti būtiniosios ginties situacijoje, ir nutraukus asmeniui baudžiamąją bylą šiuo pagrindu, toks teismo sprendimas faktiškai atitinka asmens išteisinimo pagrindą, nustatytą BPK 303 straipsnio 5 dalies 1 punkte, – nepadaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių. Be to, tiek teismo išteisinamasis nuosprendis, tiek ir teismo nutartis nutraukti baudžiamąją bylą dėl būtiniosios ginties faktiškai turi vienodą teisinę reikšmę, nes abiem atvejais teismų sprendimai asmeniui nesukelia jokių neigiamų teisinių pasekmių.

Šiame kontekste kasacinis teismas pažymėjo, kad galiojančioje BPK 106 straipsnio 3 dalyje nustatytas teisinis reguliavimas yra nepakankamai išsamus ir tai laikytina įstatymo spraga, kuri apžvelgiamoje byloje turi būti šalinama, vadovaujantis Konstitucijos 6 straipsniu, 30 straipsnio 1 dalimi, 31 straipsnio 6 dalimi, konstituciniu teisinės valstybės principu ir kaip įstatymo analogiją taikant panašius teisinius santykius reguliuojančią BPK 106 straipsnio 3 dalį.

Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus ir įvertinusi bylos medžiagą, teisėjų kolegija nusprendė pakeisti apeliacinės instancijos teismo nutartį ir priteisti kasatoriui 1400 Eur jo patirtų išlaidų advokato darbui apmokėti atlyginimą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. gegužės 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-128-648/2023

BPK 108 straipsnio 1 dalies nuostatų taikymas

Dėl konfiskuotino turto vertės išieškojimo

Aptariamoje baudžiamojoje byloje pirmosios instancijos teismas, pripažinęs nuteistąjį kalta dėl BK 182 straipsnio 2 dalyje ir BK 214 straipsnio 1 dalyje bei BK 215 straipsnio 1 dalyje nurodytų veikų padarymo, nagrinėdamas žalos atlyginimo klausimą, kai byloje nebuvo pareikštas civilinis ieškiny, nusprendė gražinti į nuteistosios mirusio sugyventinio banko sąskaitą tas lėšas, kurias nuteistoji apgaulės būdu neteisėtai pasisavino, pervesdama jas į savo ir kito asmens banko sąskaitas.

Apeliacinės instancijos teismas pakeitė pirmosios instancijos teismo sprendimą ir nusprendė iš nuteistosios ir to kito asmens konfiskuoti tokią turto dalį, kurią pirmosios instancijos teismas nusprendė grąžinti į nuteistosios mirusio sugyventinio banko sąskaitą.

Kasacinis teismas konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas netinkamai nustatė nuosavybės teisės atsiradimo momentą po nuteistosios sugyventinio mirties. Teisėjų kolegija išaiškino, kad, mirus turto palikėjui, teisės ir pareigos į paveldėtą turtą įpėdiniui pereina nuo jo mirties dienos, neatsižvelgiant į tai, kada jam bus išduotas paveldėjimo teisės liudijimas, taip pat į tai, kada paveldėjimo būdu įgytos nuosavybės teisės įregistruojamos Nekilnojamojo turto registre. Taigi nuosavybės teisė paveldint įgyjama retrospektyviai – nuo palikimo atsiradimo momento, taip užtikrinant nuosavybės teisės tęstinumą, teisinį aiškumą ir apibrėžtumą. Šioje byloje nuosavybės teisė į mirusio asmens turtą (banko sąskaitą ir joje buvusių 28 227,76 Eur) šio asmens mirties dieną paveldėjimo pagal įstatymą būdu atsirado mirusiojo sūnui (nukentėjusiajam). Remiantis šiuo nuosavybės nukentėjusiajam atsiradimo faktu, visi nuteistosios veiksmai išsigrūdinant pinigus, pervedant juos į savo bei kito asmens sąskaitas, atsiskaitant už pirkinius buvo padaryti pasinaudojant nukentėjusiajam priklausančiu turto.

BPK IX skyrius (107–108 straipsniai) reguliuoja žalos atlyginimo klausimus, kai civilinis ieškinys byloje nepareiškiamas. BPK 108 straipsnio 1 dalis nustato, kad teismas, įsitikinęs, jog proceso metu rasti ir paimti daiktai ar vertybės priklauso nukentėjusiajam ar kitam asmeniui, nusprendžia šiuos daiktus ar vertybes po nuosprendžio įsiteisėjimo grąžinti jų savininkui. Kadangi lėšos, kurios buvo paimtos iš nuteistosios sąskaitos ir pervestos į kitas dvi sąskaitas, pagal paveldėjimo įstatymą priklausė mirusiojo sūnui (nukentėjusiajam), kasacinio teismo nuomone, jos negalėjo būti konfiskuojamos, o turėjo būti grąžinamos teisėtam savininkui – mirusiojo sūnui. Šiuo atveju pirmosios instancijos teismas priėmė teisingą sprendimą. Teisėjų kolegija nurodė, kad, priimdamas sprendimą dėl konfiskuotino turto vertės išieškojimo, apeliacinės instancijos teismas pasunkino nuteistosios teisinę padėtį ir tuo aspektu, kad akivaizdu, jog nukentėjusysis, pagal kurio pareiškimą buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas ir kuris baudžiamojoje byloje nepareiškė civilinio ieškinio, žalos atlyginimo reikalavimų civilinio proceso tvarka. Tokiu būdu, pritaikius nuteistajai ir kitam asmeniui, į kurio sąskaitą buvo pervesta dalis svetimų pinigų, turto konfiskavimą – areštuotų lėšų išieškojimą valstybės naudai, šiems neturint santaupų, bus apsunkintas žalos nukentėjusiajam atlyginimo išieškojimas ir kartu nuteistoji bus priversta mokėti beveik dvigubo dydžio žalos atlyginimą.

Atsižvelgdamas į tai, kad nuteistosios procesinė padėtis negali būti bloginama, nes kasacine tvarka ši byla buvo nagrinėjama pagal nuteistosios ir asmens, kurio konfiskuotino turto vertę atitinkanti pinigų suma konfiskuota, kasacinius skundus (BPK 376 straipsnio 3 dalis), kasacinis teismas nusprendė, jog apeliacinės instancijos teismas, keisdamas pirmosios instancijos teismo sprendimą, nuspręsdamas iš šių dviejų asmenų konfiskuoti tokią turto dalį, kurią pirmosios instancijos teismas nusprendė grąžinti į mirusiojo banko sąskaitą, pasunkino nuteistosios teisinę padėtį ir suvaržė nukentėjusiojo, kuriam pagal paveldėjimo įstatymą priklausė lėšos, savininko teises.

Taigi teisėjų kolegija apeliacinės instancijos teismo nuosprendžio dalį dėl turto konfiskavimo taikymo pakeitė ir nutarė konfiskuotino turto vertę atitinkančias pinigų sumas, kurios apeliacinės instancijos teismo sprendimu turėjo būti išieškotos iš nuteistosios ir asmens, kurio konfiskuotino turto vertę atitinkanti pinigų suma konfiskuota, vadovaujantis BPK 108 straipsnio 1 dalimi, grąžinti į mirusio asmens banko sąskaitą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. gegužės 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-137-697/2023

III. CIVILINĖS BYLOS

Darbo teisė

Dėl darbuotojo atsakomybės už žalą, darbdavio patirtą po darbo sutarties nutraukimo dėl darbuotojo kaltės pasamdžius brangesnę darbo jėgą

Ieškovė prašė teismo priteisti iš buvusio darbuotojo žalos atlyginimą. Ji nurodė, kad žalą patyrė, kai į užsienį plytelių klojimo darbų atlikti komandiruotas darbuotojas be teisėto pagrindo atsisakė dirbti ir ieškovė, nutraukusi darbo sutartį dėl šiurkštaus darbo drausmės pažeidimo, turėjo skubiai samdyti brangesnius užsienio bendrovės darbuotojus. Darbo jėgos kainos skirtumą ieškovė laikė tiesioginiais nuostoliais, atsiradusiais dėl atsakovo kaltės, todėl, jos manymu, atsakovas turi šiuos nuostolius atlyginti.

Pirmosios instancijos teismas ieškinį atmetė. Teismas pažymėjo, kad darbo sutartis su atsakovu nebuvo sudaryta būtent darbams pagal ieškovės sudarytą rangos sutartį atlikti. Nei atsakovo darbo sutartyje, nei įsakyme dėl komandiruotės nėra nurodyta, jog jis yra supažindintas su rangos sutartimi, darbų atlikimo terminais, galima atsakomybe tuo atveju, jei nutrauks darbo santykius neatlikęs ieškovės užsakovui įsipareigotų atlikti darbų. Įvertinęs bylos aplinkybes, teismas konstatavo, kad neįrodyta būtina sąlyga atsakovo atsakomybei taikyti – priežastinis ryšys tarp atsakovo neteisėtų veiksmų ir žalos, kurios atlyginimą ieškovė prašo priteisti. Nors atsisakęs dirbti atsakovas šiurkščiai pažeidė darbo sutartį, jis negalėjo numatyti žalos (suvokti, kad ji bus padaryta). Teismas nekonstatavo tyčios – atsakovo siekio sąmoningai padaryti žalos ieškovei. Žala padaryta ne dėl to, kad atsakovas atsisakė dirbti, o dėl ieškovės sprendimo brangiau ir skubiai samdyti užsienio įmonės darbo jėgą, nors neįrodyta, jog tam buvo poreikis. Rizika ir atsakomybė pagal rangos sutartį dėl terminų laikymosi ir darbo jėgos užtikrinimo tenka ieškovei dėl jos vykdomos veiklos.

Apeliacinės instancijos teismas panaikino pirmosios instancijos teismo sprendimą ir priėmė naują sprendimą – ieškinį tenkino. Teismas konstatavo, kad atsakovo nepagrįstas atsisakymas dirbti lėmė ieškovės poreikį nedelsiant ieškoti naujų darbuotojų rangos darbams atlikti. Atsakovas pažeidė darbo sutarties sąlygas, nustatančias darbo laiko normą ir sutarties nutraukimo tvarką. Atsakovo veiksmus teismas vertino kaip neteisėtus, sąmoningus, tyčinius, nurodė, kad atsakovas sąmoningai sukėlė ieškovei nuostolių, suprasdamas, kad dėl jo veiksmų ieškovei kils poreikis ieškoti naujų darbuotojų. Ieškovės patirtas išlaidas pasamdžius užsienio bendrovės darbuotojus rangos darbams atlikti teismas pripažino ieškovės nuostoliais, nusprendė, kad tarp atsakovo veiksmų ir ieškovei kilusios žalos yra tiesioginis priežastinis ryšys, nes būtent jo veiksmai lėmė ieškovės sprendimą nedelsiant samdyti naujus darbuotojus. Kadangi ieškovė negalėjo numatyti tokio pobūdžio atsakovo neteisėtų veiksmų, susiklosčiusi situacija nelaikytina jos profesine ar verslo rizika.

Atsakovas kasaciniame skunde teigė, kad nepagrįstai nustatytas priežastinis ryšys tarp atsakovo neteisėtų veiksmų ir ieškovei atsiradusios žalos. Žala nesusijusi su darbine veikla. Ieškovės sprendimas samdyti brangesnę darbo jėgą vertintinas kaip ieškovei dėl jos veiklos pobūdžio tenkanti rizika.

Kasacinis teismas nurodė, kad pagal 2016 m. Darbo kodekse (toliau – ir DK) įtvirtintą reguliavimą atsakomybės sąlygos išlieka tos pačios, kaip ir iki tol galiojusiame DK, – pareiga atlyginti žalą kyla, kai ji padaryta neteisėta veika (pažeidus įsipareigojimus pagal sutartį, įstatymus, kitus teisės aktus) dėl pažeidėjo kaltės, šią neteisėtą veiką ir žalos atsiradimą sieja priežastinis ryšys, o pažeidėją ir nukentėjusią šalį – darbo teisiniai santykiai pažeidimo metu bei žalos atsiradimas susijęs su darbo veikla, t. y. žalą sukelia pareigų pagal darbo sutartį vykdymas (netinkamas vykdymas). Nustatant atlygintinos turtinės žalos dydį, atsižvelgiama į DK 152 straipsnio 2 dalyje nurodytas aplinkybes, be kitų, į faktą, kiek patirtai žalai atsirasti turėjo įtakos darbdavio veiklos pobūdis ir jam tenkanti komercinė ir gamybinė rizika. Kai žala padaryta tyčia, darbuotojo bendrojo riboto padarytos žalos atlyginimo principas netaikomas ir pagal DK 154 straipsnio 1 punktą darbuotojas privalo atlyginti visą žalą.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad nustatant darbuotojo atsakomybės sąlygas gali būti vadovaujamosi kasacinio teismo CK normų, reglamentuojančių civilinę atsakomybę, išaiškinimais.

Darbuotojui atsakomybė pagal Darbo kodekso 151 straipsnį gali būti taikoma nustačius neteisėtos darbuotojo veikos ir atsiradusios žalos tiek tiesioginį priežastinį ryšį, tiek netiesioginį priežastinį ryšį – kai darbuotojo veiksmai (neveikimas) tiesiogiai nesukelia žalos, tačiau reikšmingai prisideda prie jos atsiradimo.

Kasacinis teismas pripažino nepagrįstomis apeliacinės instancijos teismo išvadas, kad atsakovo neteisėtus veiksmus ir žalą, kurios atlyginimą ieškovė reikalauja priteisti, sieja priežastinis ryšys, kad žala ieškovei padaryta tyčia, taigi yra pagrindas ieškovės ieškinį tenkinti visiškai.

Kasacinis teismas konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas šių išvadų tinkamai nemotyavo, neatsižvelgė į teisiškai reikšmingas šios bylos aplinkybes, kurias įvertino pirmosios instancijos teismas. Kasacinis teismas pažymėjo, kad net jei dėl atsakovo neteisėtų veiksmų kilo poreikis ieškovei ieškoti naujų darbuotojų, tai savaime nereiškia, kad atsakovui turi tekti atsakomybę už tokį ieškovės priimtą sprendimą ir kad atsakovo veiksmai tiesiogiai lėmė žalą ar reikšmingai prisidėjo prie jos atsiradimo. Susiklosčiusios aplinkybės nagrinėjamoje byloje vertintinos kaip ieškovės veiklos rizika, kuriai suvaldyti pati ieškovė priėmė būtent tokį organizacinį sprendimą. Atsakovas, kaip pagrįstai konstatavo pirmosios instancijos teismas, negalėjo numatyti, kad jo neteisėti veiksmai (atsisakymas dirbti komandiruotės metu) lems tokio pobūdžio padarinius. Veiklos organizavimas yra pačios ieškovės rizika ir atsakovui (darbuotojui), kuris neturi jokių sąsajų su ieškovės sudarytais sandoriais, negali būti perkeliama atsakomybė dėl galimo darbų neatlikimo nustatytais terminais ar dėl šių darbų atlikimo kainos padidėjimo.

Kasacinis teismas laikė pagrįsta pirmosios instancijos išvada, kad tai, jog atsakovas šiurkščiai pažeidė darbo pareigas, savaime neteikia pagrindo išvadai, kad jis sąmoningai siekė padaryti ieškovei būtent tokio pobūdžio žalą.

Dėl nurodytų motyvų kasacinis teismas panaikino apeliacinės instancijos teismo sprendimą, priimtą dėl atsakovo, ir paliko galioti pirmosios instancijos teismo sprendimą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. gegužės 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-151-611/2023

Sutarčių teisė

Dėl buhalterinės apskaitos dokumentų pagrindu sudarytos duomenų bazės perdavimo paslaugos gavėjui pagrindo ir tvarkos šalims nutraukus buhalterinių paslaugų teikimo sutartį

Ieškovė prašė teismo įpareigoti atsakovę ne vėliau kaip per 7 dienas nuo teismo sprendimo įsiteisėjimo perduoti ieškovei jos pateiktą atsakovei buhalterinės apskaitos dokumentų pagrindu sudarytą duomenų bazę laikotarpiu, kai atsakovė buvo atsakinga už ieškovės buhalterinės apskaitos tvarkymą. Ieškovė nurodė, kad ji ir atsakovė buvo sudariusios buhalterinės apskaitos paslaugų teikimo sutartį (Sutartis), ši vėliau buvo nutraukta. Sutartu laiku atsakovė perdavė ieškovei buhalterinius likučius, tačiau duomenų bazę atsisakė perduoti nurodžiusi, kad tokio įsipareigojimo pagal Sutartį ji nepriėmė. Ieškovė, susipažinusi su atsakovės perduotais buhalteriniais dokumentais, suprato, kad jų negalės panaudoti savo veikloje ir tokiu būdu užtikrinti apskaitos tęstinumą.

Pirmosios instancijos teismas sprendimu ieškinį tenkino. Teismas, įvertinęs šalių sudarytos Sutarties turinį, nustatė, kad šalys susitarė, jog, nutraukus Sutartį, atsakovė įsipareigoja per 15 darbo dienų paruošti ieškovei visus buhalterinius likučius iš buhalterinės apskaitos programos. Atsakovė šią Sutarties pareigą įvykdė ir perdavė ieškovei visus buhalterinius likučius iš buhalterinės apskaitos programos. Teismas nusprendė, kad atsakovė, vykdydama Sutartį, pati galėjo pasirinkti, kokia forma, laikydamosi teisės aktų reikalavimų, tvarkys ieškovės buhalterinę apskaitą. Ieškovės buhalterinę apskaitą atsakovė tvarkė naudodamasi kompiuterine programa RIVILĖ, joje panaudodama papildomus įskiepius. Toks pasirinktas paslaugų pagal sutartį teikimo būdas nulėmė, kad atsakovė pagal ieškovės teikiamus pirminius dokumentus turėjo suvedinėti duomenis į kompiuterinę programą ir vėliau, naudodamasi jos funkcionalumais, rengti išvestinius (suvestinius) buhalterinės apskaitos dokumentus pagal suvestus duomenis. Tokiu būdu į kompiuterinę programą suvestų pirminių duomenų visuma sudarė duomenų bazę. Turint šiuos skaitmenine forma suvestus duomenis (duomenų bazę), su jais galima atlikti įvairias operacijas: rūšiavimą, filtravimą ir pan. Teismas

pažymėjo, kad tokios duomenų bazės sukūrimas nebuvo Sutarties tikslas ir atsakovės prievolė, jis buvo nulemtas pačios atsakovės pasirinktos paslaugų teikimo formos ir toks rezultatas atsirado kaip pagrindinės prievolės vykdymo pasekmė. Tokios skaitmeninės duomenų bazės turėjimas atsakovei, kuri toliau neteikia buhalterinės apskaitos paslaugų ieškovei, neduoda ir negali duoti jokios naudos ir neturi jai jokios vertės, nes joje esantys duomenys yra susiję su ieškove ir jos atliekamomis finansinėmis operacijomis, o ieškovei ši duomenų bazė, toliau turint pareigą vesti savo buhalterinę apskaitą, yra reikšminga ir vertinga. Tarp šalių nekilo ginčo, kad, vykdam Sutartį, ieškovė už teikiamas paslaugas sumokėjo atsakovei sutartą atlyginimą.

Apeliacinės instancijos teismas pirmosios instancijos teismo sprendimą panaikino ir priėmė naują sprendimą – ieškinį atmetė. Teismas, įvertinęs Sutarties turinį, sutiko su pirmosios instancijos teismo išvada, kad duomenų bazės sukūrimas nebuvo Sutarties tikslas ir atsakovės prievolė, nes atsakovė nebuvo įpareigota sukurti paslaugos rezultato – duomenų bazės – ir perduoti jo ieškovei. Duomenų bazės perdavimas neprieštarauja Lietuvos Respublikos buhalterinės apskaitos įstatymo 19 straipsnio 5 daliai, kurioje nėra nustatyta baigtinė visų perduotinų buhalterinės apskaitos dokumentų nomenklatūra, tačiau, apeliacinės instancijos teismo vertinimu, duomenų bazės perdavimas turėjo būti aptartas Sutartyje. Nesant šalių Sutartyje nustatytos atsakovės pareigos sukurti ir perduoti ieškovei duomenų bazę, pirmosios instancijos teismas, apeliacinės instancijos teismo vertinimu, nepagrįstai plačiai aiškino ginčo Sutartį.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad siekiant nustatyti, ar duomenų rinkinio, kuris gali atitikti ir duomenų bazės požymius, sukūrimas gali būti laikomas vykdytos paslaugų sutarties rezultatu, būtina įvertinti sutarties sudarymo tikslą, šalių ketinimus, susiklosčiusią sutarties vykdymo praktiką ir galimą tokios sutarties vykdymo rezultatą.

Atsižvelgdamas į CK 6.716–6.724 straipsniuose įtvirtintą teisinį reguliavimą, kasacinis teismas padarė išvadą, kad nagrinėjamu atveju pirmiausia turėjo būti nustatyta, dėl kokio atlygintinų paslaugų rezultato šalys susitarė. Kasacinio teismo vertinimu, nagrinėjamoje byloje sprendžiant dėl pareikšto ieškovės reikalavimo perduoti duomenų bazę teismų nebuvo įvertinta teiktų paslaugų specifiška.

Byloje nustatyta, kad šalių sutartimi buvo sulygta dėl buhalterinės apskaitos paslaugų teikimo. Įvertinęs Buhalterinės apskaitos įstatymo 19 straipsnio 2, 4, 5 dalyse įtvirtintą reguliavimą, taip pat byloje nustatčius, jog ieškovės buhalterinė apskaita buvo vedama elektronine forma, kasacinis teismas padarė išvadą, kad ta pačia forma ieškovei turi būti perduoti ir visi sutarties vykdymo laikotarpiu sudaryti duomenų rinkiniai (paslaugų sutarties rezultatas) (CK 6.718 straipsnio 5 dalis). Priešingu atveju galėtų būti vertinama, jog sutarties tikslas – teikti buhalterinės apskaitos paslaugas, t. y. teisės aktų nustatyta tvarka sukurti ūkinių operacijų ir ūkinių įvykių, išreikštų pinigais, registravimo, grupavimo ir apibendrinimo sistemą (Buhalterinės apskaitos įstatymo 2 straipsnio 4 dalis), nėra pasiektas.

Kasacinio teismo vertinimu, apeliacinės instancijos teismo išvada, kad ieškovės siekis pasibaigus sutarčiai gauti iš atsakovės sudarytą duomenų bazę nėra įtvirtintas šalių sudarytoje sutartyje, todėl neturi pagrindo būti įgyvendintas, padaryta neįvertinus duomenų rinkinio atitikties duomenų bazės požymiams, paslaugų sutarties rezultata (duomenų rinkinį) vertinant atsietai nuo buhalterinės apskaitos paslaugų tikslo. Taip pat nenustačius tikrosios šalių valios, kokie ieškovės kaip buhalterinių paslaugų užsakovės ketinimai sudarant sutartį egzistavo, ir tinkamai neįvertinus šalių tarpusavio santykių praktikos, šalių elgesio po sutarties sudarymo.

Sutartyje *expressis verbis (tiesiogiai, aiškiais žodžiais)* nebuvo aptarta paslaugų teikimo forma, tačiau šalių sudarytos sutarties vykdymo praktika, kasacinio teismo vertinimu, patvirtina, kad šalys laikėsi atsakovės pasirinktos paslaugų teikimo formos – buhalterinė apskaita buvo vedama elektroniniu būdu, naudojantis specialia kompiuterine programa. Šalys sutartyje buvo aptarusios ir apskaitos informacija tvarką, be kita ko, ir duomenų rūšiavimą bei jų perdavimą elektronine forma, taip pat galimybę užsakovei naudoti specifinį sąskaitų planą. Taigi šalys, vykdydamos sutartį, keitėsi dokumentais elektronine forma, o iš susitarimo dėl perduodamos informacijos turinio, duomenų rūšiavimo ir pan. galima susidaryti įspūdį ir dėl siekio turėti elektroninį duomenų rinkinį. Toks buhalterinės apskaitos paslaugų teikimo būdas užtikrina ne tik duomenų suvedimą, bet ir jų

panaudojimą ateityje, tiek šių duomenų pagrindu atliekant naujas operacijas, tiek tikrinant (koreguojant) istorinius duomenis. Esminis šio būdo privalumas – automatizuotas duomenų apdorojimas. Toks sutarties vykdymo būdas daro įtaką ir paslaugų rezultato perdavimui užsakovui paslaugų sutarčiai pasibaigus. Tačiau nagrinėjamoje byloje šalių sudarytos sutarties sąlygos ir tikėtinas paslaugų rezultatas pagal buhalterio profesijos standartus ir nusistovėjusią praktiką apskritai nebuvo vertinti.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad ūkio subjektas, sudaręs sutartį dėl apskaitos paslaugų, pagrįstai gali tikėtis, kad ši apskaita bus tvarkoma įstatymų nustatyta tvarka ir leidžiama forma, o jos duomenis bus galima panaudoti ir ateityje, t. y. pasibaigus tokiai paslaugų sutarčiai, pakartotinai nebeatliekant veiksmų, atliktų šią apskaitą sudarant.

Kasacinis teismas taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad byloje pareikštu ieškiniu buvo reikalaujama įpareigoti atsakovę perduoti duomenų bazę, tačiau nei pirmosios instancijos, nei apeliacinės instancijos teisme šis reikalavimas ir jį pagrindžiančios aplinkybės, susijusios su buhalterinės apskaitos paslaugų sutarties vykdymu, nebuvo įvertinti, teisiškai kvalifikuoti pagal Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymą (toliau – ATGTĮ). Dėl šios priežasties byloje iš esmės liko neatskleista, koks rezultatas buvo sukurtas šalių sudarytos sutarties pagrindu ir ar jis buvo perduotas ieškovei ta pačia forma, kokia buvo teikiamos paslaugos pagal susiklosčiusią sutarties vykdymo praktiką. Be to, liko neįvertinta, ar, šalių sudarytos sutarties pagrindu atsakovei suteikus ieškovei buhalterinės apskaitos paslaugas, šių paslaugų rezultatas – kompiuteriniu būdu sukurtas duomenų rinkinys – neatitinka duomenų bazės sampratos (ATGTĮ 2 straipsnio 7, 47 dalys, 4 straipsnio 3 dalies 2 punktas). Tuo atveju, jei būtų pripažinta, kad buhalterinės apskaitos paslaugų teikimo rezultatas – duomenų rinkinys atitinka ATGTĮ duomenų bazei ar kūriniui keliamus reikalavimus, byloje pareikštą ieškinių reikalavimą ją perduoti reikia vertinti šalių sudarytos sutarties kontekste – vertinant sutarties sąlygas ir šalių ketinimus, ypatingą dėmesį skiriant ieškovės kaip asmens, inicijavusio buhalterinių duomenų parengimą, valios nustatymui.

Kasacinis teismas konstatavo, kad byloje pirmiausia turėjo būti nustatyta, kokia apimtimi šalys, sudarydamos sutartį, susitarė dėl buhalterinės apskaitos paslaugų rezultato – duomenų rinkinio sukūrimo, vertinant tiek šalių ketinimus, tiek susiklosčiusią sutarties vykdymo praktiką, taip pat ir paslaugų sutarties vykdymo bei kliento interesų prioriteto kontekste (CK 6.717, 6.718 straipsniai). Nustačius šalių susitarimo dėl duomenų rinkinio kaip paslaugų sutarties rezultato apimtį, vertintina galima atsakovės pareiga perduoti duomenų rinkinį ieškovei, kartu įvertinant šio duomenų rinkinio atitiktį ATGTĮ nuostatomis dėl duomenų bazės ir tokios duomenų bazės gamintojo teisių apsaugos. Kasacinis teismas nusprendė, kad byloje dėl netinkamai taikytų materialiosios teisės normų liko neatskleista bylos esmė.

Remdamasis nurodytais motyvais kasacinis teismas panaikino apeliacinės instancijos teismo sprendimą ir perdavė bylą iš naujo nagrinėti apeliacinės instancijos teismui.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. gegužės 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-147-943./2023

Civilinė atsakomybė

Dėl valstybės atsakomybės už ikiteisminio tyrimo ir prokuratūros pareigūnų neteisėtus veiksmus, taikant procesinės prievartos priemonę – įtariamąją atidavimą į ekspertizės įstaigą stacionarinei teismo psichiatrijos ekspertizei atlikti, neturtinės žalos atlyginimo

Byloje nustatyta, kad ieškovo atžvilgiu buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas pagal teisėsaugos institucijų pareigūnų tarnybinius pranešimus apie tai, jog jis melagingai įskundė pareigūnus kaip nusikalstamas veikas padariusius asmenis (BK 235 straipsnio 1, 3 dalys, 236 straipsnio 1 dalis). Atliekant ikiteisminį tyrimą ieškovo psichikos būklei nustatyti buvo paskirta stacionarinė psichiatrijos ekspertizė ir jis buvo atiduotas į ekspertizės įstaigą. Per ekspertizę buvo nustatyta, kad ieškovas jam inkriminuojamų veikų padarymo metu nesirgo psichikos sutrikimu. Ieškovas, manydamas, kad stacionarinė psichiatrijos ekspertizė jam buvo paskirta nepagrįstai, taip pat ir dėl

kitų ikiteisminio tyrimo metu padarytų pažeidimų kreipėsi į teismą, prašydamas priteisti iš valstybės 300 000 Eur neturtinės žalos atlyginimo.

Pirmosios instancijos teismas ieškovo reikalavimą priteisti neturtinės žalos atlyginimą atmetė. Teismas nurodė, kad prokuroras turėjo teisėtą pagrindą kreiptis į teismą dėl stacionarinės teismo psichiatrijos ekspertizės skyrimo, nustatęs, jog ieškovas gydėsi psichikos sveikatos centre, o ikiteisminiame tyrime atliekant ieškovui ambulatorinę teismo psichiatrijos ekspertizę nebuvo galima įvertinti jo psichikos būsenos, nes jis su ekspertais nebendradarbiavo, buvo nusiteikęs priešiskai. Apeliacinės instancijos teismas sutiko su šiomis išvadomis ir paliko nepakeistą pirmosios instancijos teismo sprendimą.

Kasacinis teismas išaiškino, kad nors procesinės prievartos priemonė – atidavimas į ekspertizės įstaigą stacionarinei teismo psichiatrijos ekspertizei atlikti – formaliai ir buvo įgyvendinta nustatyta laisvės atėmimo tvarka, tačiau nebuvo nustatyta teisinga pusiausvyra tarp ieškovo teisės į laisvę apsaugos ir procesinio intereso įvertinti sveikatos būklę ir jos teisinius padarinius baudžiamajame procese. Kasacinis teismas, remdamasis EŽTT praktika, konstatavo, kad duomenų apie galimą ieškovo psichikos sutrikimą nepakako, todėl kompetentingos baudžiamojo proceso institucijos (pirmiausia teismai) turėjo imtis švelnesnių, su ieškovo laisvės ribojimu nesusijusių priemonių šiems duomenims išsiaiškinti.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taip pat išaiškino, kad sprendimą dėl asmens atidavimo į ekspertizės įstaigą stacionarinei teismo psichiatrijos ekspertizei atlikti priimančias teismas turėtų išnagrinėti ir priimamoje nutartyje motyvuotai įvertinti aplinkybes, reikšmingas Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 5 straipsnio 1 dalies požiūriu. Asmens atidavimas į psichiatrijos ekspertizės įstaigą yra itin rimtas jo teisės į laisvę suvaržymas, susijęs ir su potencialiais specifiniais asmens teisės į privatumą ir fizinį neliečiamumą ribojimais, tad ši prievartos priemonė gali būti taikoma tik patikimai nustatčius jos procesinę būtinybę.

Kasacinis teismas nusprendė, kad baudžiamajame procese prieš ieškovą veikusios institucijos ir pareigūnai, spręsdami su jo atidavimu į ekspertizės įstaigą pagal BPK 141 straipsnio 1 dalį stacionarinei teismo psichiatrijos ekspertizei atlikti susijusius klausimus, neįvykdė bendrosios rūpestingumo pareigos, taigi yra pagrindas nustatyti neteisėtus teisėsaugos institucijų veiksmus dėl šios procesinės prievartos priemonės taikymo ieškovui.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad ieškovo neturtinę žalą (patirtą stresą, išgyvenimus, prastą sveikatos būklę, prarastą darbingumą ir kt.) lėmė ne tik jam taikyta procesinės prievartos priemonė, bet daugiausia kiti tuo laikotarpiu vykę įvykiai (ieškovo atžvilgiu vyko dar du ikiteisminiai tyrimai, baudžiamosiose bylose buvo priimti apkaltinamieji nuosprendžiai, ieškovas atlikinėjo laisvės atėmimo bausmę ir kt.).

Kasacinis teismas panaikino bylą nagrinėjusių teismų procesinius sprendimus ir ieškinį tenkino iš dalies – priteisė ieškovui iš valstybės 1500 Eur neturtinės žalos atlyginimo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. gegužės 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-153-313/2023

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

Gynėjų g. 6, 01109 Vilnius

Tel. + 370 5 2 616 466

Faks. + 370 5 261 6813

El. paštas: lat@teismas.lt

www.lat.lt